

Förhandlingarna leddes till en början av fru tredje vice talmannen.

§ 1 Finansdebatt (forts.)

Fortsattes överläggningen om finansutskottets betänkande nr 1.

Herr BJÖRK i Gävle (c):

Fru talman! Dagens debatt har till stor del handlat om skatteskalorna och över huvud taget om den del av uppgörelsen mellan socialdemokraterna och mittenpartierna som gäller skatten. Men det finns också, tycker jag, anledning att i en debatt som denna särskilt ta upp barnfamiljernas situation, eftersom de i så hög grad berörs av den överenskommelse som gjorts beträffande skatteomläggningen.

Vi har i dag ca 1 miljon barnfamiljer som tillsammans har över 1,8 miljoner barn. Under de senaste åren har familjens situation i flera avseenden förändrats. Det gäller såväl boende-som uppväxtmiljö. Men det gäller också familjens förhållande till arbetslivet och samhällets olika institutioner.

Den nya familjestruktur som vi fått gör också att många uppgifter som tidigare utförts inom familjen nu tillgodoses genom insatser från stat och kommun. Barnfamiljernas situation har också ändrats därför att tiden för umgänge mellan familjemedlemmarna förändrats genom att långa resor, hämtning av barn på daghem, familjens inköp m. m. tar stor tid i anspråk.

Ca 300 000 barn under skolåldern har förvärvsarbetande mödrar. Av dessa barn har ca 60 000 plats i daghem och ca 50 000 i familjedaghem. Dessutom finns ungefär 175 000 barn mellan 7 och 14 år som skulle behöva ha plats på fritidshem. Men i dag finns bara 18 000 sådana platser i hela landet. Inte heller de barn som får del av samhällets barnomsorg kan sägas ha helt tillfredsställande förhållanden. Detta beror bl. a. på att barnstugornas kvalitativa utveckling hittills har varit till viss del efter-satt.

I centerns och folkpartiets partimotion om den ekonomiska politiken har också framhållits beträffande barnfamiljerna att de under de senaste åren fått en försämrad situation i förhållande till andra grupper, inte minst till följd av den starka inflationen. På grund av den har barnbidragens köpkraft urholkats. Denna försämring har inte kompenseras genom de ökade matprissubventionerna på baslivsmedel och det förbättrade bostadsstödet. En höjning av barnbidragen framstår därför som

mycket berättigad och angelägen.

Från centern har vi också framfört åsikten att barnbidragen måste värdesäkras. Därför vore det naturligt att barnbidragen i likhet med pensionerna blev värdebeständiga genom att man knöt an till det allmänna basbeloppet. Centern och folkpartiet krävde i sin partimotion att det allmänna barnbidraget fr. o. m. den 1 januari 1976 skulle utgå med 20 % av det allmänna basbeloppet vid årets början.

Med nuvarande storlek på basbeloppet innebär detta en höjning av årsbeloppet från 1 500 kr. till 1 800 kr. per barn. Skulle konjunktur- och prisutvecklingen ge anledning till ytterligare insatser för att stimulera den privata konsumtionen bör detta, heter det i motionen, kunna ske genom en tidigareläggning av barnbidragshöjningen exempelvis till den 1 juli 1975.

I den uppgörelse som träffats mellan de tre partierna ingår en höjning av det allmänna barnbidraget med 300 kr. fr. o. m. den 1 januari 1976. Jag anser det tillfredsställande att man fått denna överenskommelse till stånd. Den ger, som jag ser det, barnfamiljerna ett värdefullt tillskott till familjens ekonomi i en situation då man uppenbart känner av kostnadsstegringar på både hyror och livsmedel.

Detta stöd till barnfamiljerna ger också överenskommelsen, vilken f. ö. har en mer klar låginkomstprägel än föregående år, en bättre profil som inriktar sig på de lägre inkomsttagarna, dit ju många barnfamiljer hör. Jag ser också det här som ett första steg på vägen mot att bättre kompensera barnfamiljerna för de ökade kostnader som de har.

Det har uppenbarligen i den förhandling som nu ägt rum inte funnits gehör för att helt värdereglera barnbidragen. Det finns, anser jag, starka skäl för att så snart som möjligt ta upp den frågan igen.

Jag ser denna höjning av barnbidraget som uttryck för en ökad förståelse för barnfamiljernas problem. Och det är min förhoppning att man även i riksdagen kan gå vidare i arbetet på att stödja barnfamiljerna, t. ex. genom införande av ett vårdnadsbidrag. Det är, tror jag, en reform som har en så stark förankring att även socialdemokraterna får svårt att gå emot de krav som framförts bl. a. från centerhåll.

Jag tror också att man i den debatt som har förekommit om vårdnadsbidrag skall akta sig för att skapa konstlade motsättningar mellan t. ex. barnbidrag, vårdnadsbidrag och daghemsbyggande. Menar man allvar med en god barnomsorg och med tron på ett utbyggt barnfamiljestöd på olika sätt bör man använda olika vägar, t. ex. vårdnadsbidrag, höjt barnbidrag och daghemsbyggande. De bör alla vara bra bitar i ett fullgott familjestöd. Därigenom kan man också gå vidare mot en ökad valfrihet för den som väljer att stanna hemma.

Det har t. o. m. i vissa socialdemokratiska tidningar sagts att vårdnadsbidraget skulle vara ett dåligt alternativ för barnfamiljerna. Vårdnadsbidraget skall, som jag ser det, främst ses som en ersättning för det arbete som man utför med vården av eget barn i hemmet. För oss i centerpartiet är vårdnadsbidraget också ett uttryck för den centrala roll

som vi ändå anser att familjen har inom familjepolitiken. Jag förutsätter att detta fortfarande också gäller för socialdemokraterna. Det kan också finnas anledning att inte – som nu ofta sker – undervärdera den arbetsinsats som de hemarbetande utför.

Jag ber att med detta, fru talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SÖDERSTRÖM (m):

Fru talman! Finansutskottet har enligt riksdagsordningen att som sin främsta uppgift behandla frågor om riktlinjer för den ekonomiska politiken och för statens budget jämte beräkningarna av statens inkomster. Nu ligger äntligen – efter sju sorger och åtta bedrövelser – finansutskottets betänkande nr 1 på riksdagens bord, och må det tillåtas mig att något erinra om den törnebeströdda väg som dessförinnan avverkats av såväl utskottets ledamöter som dess personal. Som underlag för utskottets bedömning fanns finansplanen och partimotionerna samt några enskilda motioner.

Om jag räknar bort de första, mera formella, sammanträdena vid riksdagens början, så har finansutskottet haft tio sammanträden mellan den 21 januari och den 4 mars. Den 4 mars sammanträdde vi två gånger – på morgonen och på kvällen.

Föredragningar av finansplanen, motionerna samt hearings av riksbankschefen, företrädare för finansdepartementet, konjunkturinstitutet och de fria ekonomerna har givit hälften av antalet sammanträden meningssyllt innehåll. Övriga "sammanträden" har mera haft karaktären av ändring av preliminärt uppgjort tidsschema, inställande eller flyttning av tidpunkter för sammanträden m. m.

Nordiska rådets session har spelat en icke oväsentlig roll, då den medfört dels att dagens finansdebatt blivit framflyttad en vecka, dels att några planerade sammanträden har måst inställas. Mot bakgrund av slutresultatet av utskottsarbetet och de partiledaröverläggningar som skett vågar jag dock påstå, att detta inte på minsta sätt haft någon betydelse eller påverkat resultatet. Realbehandlingen i utskottet av allt tillgängligt material borde rimligtvis ha varit det mest omfattande arbetet, men så var inte fallet denna gång, för det påbörjades och slutfördes inom loppet av cirka två timmar vid ett kvällssammanträde den 4 mars. Då hade ledamöterna en timme innan fått del av det skriftliga materialet, som då skulle slutbehandlas och justeras. Alla torde inse att detta var en helt omöjlig situation som kan anses ha vissa likheter med en summarisk rättegång.

För moderata samlingspartiets del var läget det att eftersom vi inte deltagit i slutomgången av de partiledaröverläggningar som var orsaken till finansutskottets prekära situation, så kunde vi heller inte acceptera den överenskommelse som socialdemokraterna, centerpartiet och folkpartiet gjort. Därmed kunde vi inte heller acceptera majoritetsförslaget i finansutskottet utan måste anmäla reservation på flera punkter.

Nr 35

Onsdagen den
12 mars 1975

Finansdebatt

Eftersom tidsfristen nu var ytterligt knapp, så måste våra reservationer vara inlämnade den 6 mars på morgonen, vilket i praktiken innebar att vi hade endast en dag till vårt förfogande.

Med tanke på omfattningen av detta arbete är det närmast ett under att vi klarade det, vilket gör att jag känner mig föranlåtten att överrätta en stor blomma till vårt partikansli. Men även finansutskottets kansli är värt en blomma för sitt arbete, vilket sannerligen inte underlättats av den arbetsordning som gällt vid utarbetandet av dagens betänkande.

Sammanfattningsvis anser jag, att behandlingen i finansutskottet av de för riksdagen så utomordentligt viktiga frågorna om den ekonomiska politiken och budgeten närmast är en parodi och ett exempel på hur det inte får gå till. Samma negativa omdöme tvingas jag avge om motsvarande situation förra året.

Varför har det då blivit på det här sättet? Jag tycker inte att man kan lasta finansutskottet för det, för enligt de tidsplaner som där gjorts upp och godkänts hade vi haft en finansdebatt redan förra onsdagen. Roten till det onda får således sökas högre upp, och om man drar ut konsekvenserna så kommer man ganska snart fram till att orsaken är att vi har en alltför svag regering. Den vågar inte ha en egen uppfattning och stå för den, utan den tillgriper åter metoden att söka stöd och hjälp hos andra partier för att säkra en majoritet i riksdagen. Man har lyckats även denna gång, men till priset av att överläggningarna medfört kompromisser på viktiga punkter mot de ursprungliga förslagen. Vi kommer åter att föra ett slags "resultatpolitik", som innehåller en blandning av socialistiska och borgerliga inslag.

Resultatet av överläggningarna har återgetts i en kommuniké, som nu återfinns i finansutskottets betänkande som ett centralt avsnitt och som skall ange riktlinjerna för den ekonomiska politiken. Även i år – liksom förra året – har alltså ett citat av en överenskommelse fått ersätta en självständig prövning i utskottet. Vi som har vårt dagliga arbete här i riksdagshuset är numera så vana vid att politik är, som man säger, det möjligas konst, att vi inte närmare reflekterar på vilka återverkningar vårt handlande möjligen kan få, speciellt om man ser på det ur principiell synpunkt.

Jag kan inte inse att en politisk kompromiss mellan olika partier vare sig vittnar om något slags handlingskraft eller kan betraktas som ägnad att stärka demokratin i ett skede då alltför många börjat ifrågasätta demokratin som styrelseform. Om vi haft en stark regering hade – som jag förut sagt – det aldrig blivit aktuellt med någon kompromiss av det slag som nu gjorts. Men därmed är inte sagt att politiska kompromisser icke skall få förekomma. Har vi ett folkstyre, byggt på skilda partier, som företräder olika folkgrupper och intressen, så förutsätter detta att partierna kan gå samman för att lösa aktuella och brännande problem. Men kompromisserna får inte sätta de vedertagna parlamentariska arbetsformerna ur spel, för då kan det lätt uppfattas av väljarna som syftande till något annat än vad som kommer fram. Om kompromisserna

avser något mer än att nå förnuftiga politiska resultat i skilda aktuella sakfrågor – om avsikten är att åstadkomma omfattande politiska bindningar på längre sikt – då skall regeringssamverkan och inte hastigt tillkomna uppgörelser ligga till grund för ett samarbete. Därigenom kan väljarna genom ett regeringsprogram få en redovisning av samverkans syfte.

Väljarna får då också en möjlighet att klart bedöma de för- och nackdelar som samarbetet kan medföra. De politiska skiljelinjerna ligger öppna, och väljarna vet vad partierna står för, vad de skjutit undan och vad de skjutit i förgrunden. Därmed kan också respekten för de politiska partierna och för politiken som sådan upprätthållas.

Både förra året och i år har oppositionspartierna lämnat sina motioner i anslutning till finansplanen. Via massmedia, talarstolar och på andra sätt har partiernas uppfattning om den ekonomiska politiken spritts ut. Så kom dessa förhandlingar in i bilden och resultatet därav är, som jag sade, ett centralt avsnitt i finansutskottets betänkande om den ekonomiska politiken.

Vid förra årets debatt om den ekonomiska politiken sade moderatledaren Gösta Bohman bl. a. följande:

”Efter den uppgörelse som nu har träffats kan väljarna med fog fråga sig, vad de i kompromissen medverkande partierna egentligen gått med på eller uppnått. De kan också fråga sig: Vilket ansvar har respektive partier för den politik vars innehåll har beslutats i sådana här överenskommelser och som i efterhand bekräftats av den parlamentariska majoritet som man har skapat genom kompromissen utanför parlamentet? Hur skall ansvaret utkrävas, då det ju även i fortsättningen blir ett enda parti som bär det *formella* regeringsansvaret för de åtgärder som har möjliggjorts av samförståndet med ett parti som inte delar samma regeringsansvar?

Det är förmädet, herr talman, att gå ut och slå sig för sitt bröst och göra gällande, att Sveriges riksdag genom kompromissarbete av det här slaget visar handlingskraft och stärker demokratin i en period, kännetecknad av risker för en politisk utveckling motsvarande den som präglade Europa under mellankrigstiden. Farorna för demokratis sunda utveckling och anseende kan i själva verket – – bli *större* inte *mindre*, genom arbetsmetoder av det slag som svensk socialdemokrati i minoritet nu tvingas göra till sina.

Och hur skall väljarna, frågar man sig vidare, kunna få klart för sig vart politiken syftar och vilka konsekvenser för landet och dem själva som en uppnådd samförståndslösning innebär, när den ena partens företrädare och tidningspress går ut och förklarar för väljarna, att uppgörelsen innebar en stor seger för just deras parti och en stor förlust för kompromissbrodern, medan den andras företrädare och tidningspress går ut och hävdar motsatsen? Båda tillskriver sig segern. Båda påstår att den andre mer eller mindre kapitulerat. Vad skall väljarna tro? De står där förvirrade och osäkra. Hur kan man påstå att sådant stärker

demokratin och ökar förtroendet för politikerna?

Det kan inte heller vara särskilt ägnat att stärka förtroendet, om samma väljare dessutom anser sig ha skäl att misstänka att uppgörelsens syfte inte i första hand var att nå sakligt befogade och för landets bästa nödvändiga lösningar, utan att förhindra att dessa väljare får tillfälle att i ett nyval rätta till det jämna valresultat som skapat svårigheterna att föra en målmedveten och följdriktig regeringspolitik.”

Efter den uppgörelse som i år träffats får många av de frågor som herr Bohman ställde i följd förnyad aktualitet. Han tog ju även upp dem i sitt anförande i dag på förmiddagen. Förvirringen och osäkerheten hos många väljare är nu inte mindre än för ett år sedan. Väljarna hör talas om skattesänkningar varje år, men de märker föga av det i praktiken. I stället märker de så mycket mera av att allting bara blir dyrare och dyrare. Det är också vad de främst kommer att märka när besluten från årets uppgörelse skall förverkligas.

Konsumtionsvaror kommer att öka i pris, vilket för dryckesvaror från starksprit ner till jos betyder en merkostnad för medelförbrukaren på ca 100 kr. om året. Medelrökaren drabbas av samma ökning, och bilägaren som bara kör 1 000 mil om året får likaså ca 100 kr. i merkostnad på ett år. Vare sig man bor i villa eller i flerfamiljshus kommer hyreskostnaderna att öka genom att energiskatten ändras, och samtidigt kommer denna skatt att slå mycket hårt inom industrin, som kommer att drabbas ännu mera orättvist än vad som är fallet i fråga om arbetsgivaravgiften.

För småinkomstagare kommer säkerligen prisökningarna att helt äta upp skattesänkningen, och lättnaderna för högre inkomstagare kommer även att bli av mycket liten omfattning.

Dessutom så kommer inte lättnaderna i skatten förrän nästa år medan prisökningarna delvis kommer redan under första halvåret 1975. Vi tycker inte att det är en bra kompromiss som man åstadkommit – främst därför att vårt huvudkrav inte ens har diskuterats. Det gäller marginalskatterna, som utan tvivel är roten till det onda. Vi må laborera hur mycket som helst med skatteskalorna i likhet med vad vi gjort de senaste fyra åren, men vi löser inga problem på sikt förrän vi radikalt ändrar marginaleffekterna. Vad vi nu åstadkommer är snarare ägnat att försvåra en slutlig lösning. Jag tycker det är ganska betänkligt när man på regeringshåll inte ens reagerar inför en situation, där arbetsmarknadens parter anser sig tvungna att begära 20–25 % i löneökningar för att åtminstone få något över sedan progressivitet och inflation tagit huvudparten av lönehöjningen.

Denna låtgåmentalitet är inte försvarbar, men lika litet som i höstas har riksdagsmajoriteten velat lyssna på moderata samlingspartiet när vi föreslagit ett program mot inflationen. I höstas ansåg man att det inte fanns någon anledning, och nu anser man att det är för sent med en stabiliseringspolitisk konferens. I stället vill man vänta till nästa omgång i löneförhandlingarna, vilket kan betyda två års avvaktande.

Eftersom vår uppfattning skiljer sig från majoritetens, så har följden

blivit reservationer till utskottsbetänkandet.

Reservationerna 1 A, 3 A och 4 omfattar moderata samlingspartiets syn på de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken och för budgetregleringen, en konjunkturpolitisk beredskapsplan samt ett program mot inflationen och för stimulans av ekonomin. Allt detta har ingående debatterats tidigare i dag, varför jag kan nöja mig med att helt instämma i vad herrar Bohman och Burenstam Linder anfört.

Jag vill bara göra en liten kommentar. Herr Löfgren ironiserade över att vi i reservationen 4 föreslår att momssänkningen skall träda i kraft den 1 maj, medan vi i vår partimotion föreslagit den 1 april. Det finns minst två sakliga skäl för detta:

1. Sedan motionen offentliggjorts har vi uppvaktats av representanter för handeln, som har påtalat lämpligheten av att ha obrutna redovisningsperioder för momsen. Nackdelarna att så inte är fallet kom klart fram förra året, och därför finns det starkt fog för att tillmötesgå denna anhållan.

2. Arbetet i finansutskottet har försenats, varför ett eventuellt beslut medför att knappa tre veckor återstår till den 1 april. De som skall ta de praktiska konsekvenserna av vad vi beslutar i riksdagen bör få tillräcklig tid på sig för att vidta erforderliga förberedelser. Det borde vara en generell regel vid allt lagstiftningsförfarande och inte enbart gälla det här fallet.

Jag vågar hoppas att de sakskalet som jag nu angivit skall finna förståelse även hos herr Löfgren m. fl.

Reservationen 2 gäller bemyndiganden för regeringen. Vi har yrkat bifall dels till vår motion nr 681, dels till centerns motion nr 1023, vilka utmynnar i yrkande om avslag på förslagen om bemyndiganden. Som framgår av reservationen anser vi det tvivelaktigt om förslagen står i överensstämmelse med den nya regeringsformens bestämmelser om finansmakten. Dessutom bör riksdagen inte förbigås i så väsentliga frågor som det här gäller.

Vad så gäller reservationen 7 A anser vi, att riksdagen bättre bör precisera vad den vill i fråga om ökat utnyttjande av investeringsfonderna enligt motiveringen i motion nr 1020; eljest är det risk för ett visst godtycke vid tillämpningen. Ett beslut om en generell rätt under en bestämd tidsperiod kan däremot inte misstolkas.

Fru talman! Jag ber med det anförda att få yrka bifall till reservationerna 1 A, 2, 3 A, 4 och 7 A.

Herr MUNDEBO (fp):

Fru talman! Under de senaste dagarna har det kommit ett par undersökningar som ger oss en god bild av svensk ekonomi. Det är arbetskraftsundersökningen, som visar att sysselsättningen fortsätter att öka. Nu finns närmare 4,1 miljoner i arbetskraften - 127 000 flera än för ett år sedan. Det är också färre i beredskapsarbeten nu än för ett år sedan. Likaså är antalet arbetslösa lägre; det är nu 77 000 mot 101 000

för ett år sedan. Därtill är antalet lediga platser högre än för ett år sedan. Alla dessa data visar att läget på arbetsmarknaden är gott – bättre än förut under 1970-talet.

Det är också pris- och kartellnämndens undersökning av prisutvecklingen. Den allmänna prisnivån i konsumentledet har stigit med 1,6 % under januari och februari i år. Under samma tid förra året steg priserna med 3,7 %. Undersökningen visar också att konsumentpriserna i Sverige under 1974 steg mindre än i de flesta andra länder. Priserna steg med 9,8 % – en i och för sig hög siffra men ändå väsentligt lägre än i andra nordiska och västeuropeiska länder utom Västtyskland.

De båda undersökningarna kan emellertid ge en alltför ljus bild. Det finns andra inslag som är mer oroande. Det finns en risk för minskad sysselsättning senare i år. Redan föreligger en minskad orderingång på en del områden av näringslivet. Det finns en risk för att tillväxten under året inte kommer att bli så stor som vore önskvärt med hänsyn till våra reformönskemål. Handelsbalansen kan komma att försämrans allvarligt.

Det är därför naturligt att finansutskottet understryker att kraven på ekonomisk-politisk beredskap måste vara höga. Vi måste vara beredda att snabbt kunna sätta in effektiva åtgärder för att trygga centrala mål för vår ekonomiska politik, full sysselsättning och rimlig prisstabilitet. Jag kan däremot inte finna det nödvändigt att nu besluta om stimulansinsatser av bestämd omfattning och förläggning i tiden.

Jag vill understryka ett par saker i fråga om beredskapsplaneringen. Den ena gäller åtgärder som tar sikte på att stimulera näringslivets investeringar. Vi behöver dem för att få en hygglig ekonomisk tillväxt.

Den andra gäller åtgärder som gör det möjligt för kommunerna att förbättra sin service inom vårdsektorn och insatser som syftar till att stödja den privata konsumtionen. På landstingssidan är sjukvårdsöverskommelsen betydelsefull för att bevara och förbättra en god hälsovård och sjukvård. På kommunsidan är det särskilt viktigt att en snabb fortsatt utbyggnad av barnomsorgen kan ske. Det finns en risk – mot bakgrund av förändrade statsbidragsbestämmelser – för att utbyggnadstakten kan komma att sakta av. Köerna framför daghemmen är i dag långa. Många människor har under senare år kommit ut på arbetsmarknaden. Många vill men kan inte ta arbete, eftersom de inte kan få hjälp med barnomsorgen. Därför är bättre statsstöd till kommunerna nödvändigt för att trygga en bättre utbyggnad av barnomsorgen.

Det är också bra att de allmänna barnbidragen kommer att höjas med 300 kr. senast den 1 januari 1976 – eventuellt i höst om ekonomisk-politiska skäl motiverar det. Barnbidragen är och bör vara ett centralt inslag i familjepolitiken. Det finns personer som är kritiska till att förbättra barnfamiljernas situation via de allmänna barnbidragen. De menar att daghemsplats är det enda centrala inom familjepolitiken.

LO-ordföranden Gunnar Nilsson sade häromdagen att förmåner utöver daghemsplats och arbete är lyxreformer. Det torde vara få barnfamiljer – fråga är om de ens finns inom LO-sekretariatet – som uppfattar för-

bättrade barnbidrag såsom en lyxreform. Barnbidraget är ett värdefullt grundstöd, och för flertalet barnfamiljer kommer det inte att medföra någon lyxkonsumtion – däremot kanske en hygglig grundstandard.

Jag vill också beröra den kommande skatteomläggningen. Vi får visserligen senare tillfälle att mera resonera om 1976 års skatter, men skatteomläggningen är ju en grundsten också i finansutskottets betänkande. Reformen har även berörts i flera tidigare inlägg.

Det kan först vara skäl att påminna om målet för den kommande reformen. Skatteutredningens uppgift var ju att föreslå en provisorisk reform för 1976 års inkomster. Förslaget skulle innefatta en lindring av skatten främst för låginkomsttagarna och de stora löntagargrupperna. Det skulle också medverka till att underlätta avtalsrörelsen. Vad det gällde var alltså inte någon mera omfattande skattereform. Det gällde en skatteomläggning för 1976 års inkomster. Den mera omfattande reformen återstår, och den blir alltmer nödvändig.

Jag har flera gånger sagt att det är otillfredsställande med täta provisoriska förändringar i ett bristfälligt skatte- och bidragssystem och att det är nödvändigt att få ett nytt, mera varaktigt system. Det sägs också i den överenskommelse som nyligen träffades mellan socialdemokraterna, centern och folkpartiet att skatteutredningens arbete bör inriktas på att presentera ett förslag till ett mera varaktigt skattesystem under 1976, ett system som kan träda i kraft fr. o. m. 1977. Det är värdefullt att detta har sagts ut. Jag är medveten om att det är en kort tid för en stor uppgift, men den bör vara möjlig att genomföra.

Vi har från folkpartiets sida under flera år arbetat för en genomgripande skattereform. Vi menar att det nuvarande skattesystemet inte på ett bra sätt fyller sin huvuduppgift, att finansiera den offentliga verksamheten och att vara ett instrument för fördelnings- och stabiliseringspolitik. Vi menar att skattesystemet bör vara enkelt och rättvist och lätt att administrera och kontrollera. Vi anser att det behövs en fortsatt sänkning av inkomstskatt och marginalsatt. Men vi kan inte genomföra alla dessa krav i en provisorisk skatteomläggning för 1976. Självfallet står våra krav kvar med oförändrad styrka, men vi kan inte tillgodose dem alla på en gång.

Vi gick in i arbetet på 1976 års skatteomläggning med de krav som ställdes i direktiven: en lindring av skatten för låginkomstgrupper och för stora löntagargrupper och ett förslag som kunde medverka till att underlätta avtalsrörelsen. Vi ville bevara och föra vidare det värdefulla resultat som nåtts genom skatteomläggningen för 1975 års inkomster, nämligen en sänkt inkomstskatt, sänkt marginalsatt och bättre samordning mellan skatter och sociala förmåner. Vi har förvisso inte medverkat i några överläggningar för att säkra den nuvarande regeringens fortsatta existens. Vi har inte medverkat i några förhandlingar för att uppnå en blandning mellan socialistiska och borgerliga förslag. Vi har gjort det för att få gehör för våra liberala krav på skattepolitikens område.

Vi menade att man kunde ha nått de målen för 1976, om det hade

funnits ett inflationsskydd i skattesystemet. Nu gör det inte det, och därför måste man denna gång göra en omläggning av skattetabellerna för att inte inflationen i kombination med höga marginalsatser och stark progressivitet i statsskatten skulle medföra skattehöjningar för många människor. Vi menade att de förslag som skatteutredningens majoritet lade fram kring årsskiftet inte motsvarade de krav vi ställde. Därför har vi arbetat på att förbättra förslagen, så att de skulle tillgodose våra krav bättre.

De förslag som har vuxit fram vid överläggningarna motsvarar inte helt vad vi skulle ha önskat ens som ett provisorium. Men det är vad som var möjligt att uppnå vid förhandlingar där två andra partier, socialdemokraterna och centern, startade från skatteutredningsmajoritetens utgångspunkt och där ett parti, moderaterna, ställde sig utanför konstruktiva resonemang. Överenskommelsen innebär att den statliga inkomstskatten sänks med 1 600 kr. för flertalet heltidsarbetande, och det är en väsentlig förbättring jämfört med majoritetens förslag. Det handlar ju i realiteten inte om en förändring med 400 kr.; dessa motsvarar ju omkring 1 000 kr. i reell inkomst.

Det har sagts att när man summerar slutresultaten kommer skatteomläggningen genom inflationen och de samtidiga punktskattehöjningarna att medföra "väsentliga höjningar" och en "ökad belastning" på majoriteten av löntagare. Vi kan ju inte avläsa inflationens storlek under 1976 förrän i början av 1977, och vi kan inte nu känna till kommunalskatternas utveckling under nästa år, men min bedömning är att förslaget som det nu ligger uppfyller våra önskaningar att uppnå en lindring av skatten för låginkomsttagare och stora löntagargrupper. Vi har inte lovat stora skattesänkningar för alla människor under 1976. Det ser vi inte som en realistisk politik. Vi har lovat just att lindra skatten för låginkomsttagare och för stora löntagargrupper. Vi har lovat att medverka till att underlätta avtalsrörelsen. Vi tror att förslaget som det nu ser ut kommer att göra det.

Debatten i dag har också berört finansieringen av skatteomläggningen, och där är det en sak som jag vill kommentera. Det har sagts att höjningen av socialförsäkringsavgiften och avvecklingen av begränsningen i avgiftsunderlaget för avgifterna kommer att medföra att "socialförsäkringssystemet bryts sönder", att "en ny dubbelbeskattning genomförs" och att "svenska folket förs bakom ljuset". Detta är orimliga påståenden. Vad som händer är just det som sägs i överenskommelsen. Det är en förskjutning från skattefinansiering till avgiftsfinansiering genom arbetsgivarna. Det är en förskjutning som från många synpunkter är riktig. I andra länder är socialförsäkringarna ofta avgiftsfinansierade och ofta arbetsgivarfinansierade. Svenska socialförsäkringar har hittills i ovanligt hög grad varit skattefinansierade. Nu går också vi ytterligare några steg mot avgiftsfinansiering. Det finns en del ledamöter i kammaren som har studerat utländska socialförsäkringssystem, och även om det har skett med ringa framgång kan de ändå mycket lätt konstatera att svensk so-

cialförsäkring nu mera kommer att likna internationella system. Det är alltså inte fråga om att bryta sönder svensk socialförsäkring, inte fråga om att dubbelbeskatta och inte fråga om att föra bakom ljuset. Det är bara precis som sagts: en förändring av finansieringsprinciperna i riktning mot ökad avgiftsfinansiering. Man kan resonera om vid vilka tidpunkter och i vilken omfattning en sådan förändring skall ske men knappast om det riktiga i en sådan förskjutning.

Fru talman! Jag yrkar bifall till finansutskottets hemställan i betänkande nr 1.

Herr KNUT JOHANSSON i Stockholm (s):

Fru talman! I de dokument som ligger till grund för dagens debatt – finansplanen med motioner, utskottsbetänkandet med majoritetsskrivning och reservationer – har arbetsmarknadsläge och sysselsättning fått en mycket framskjuten plats. Målen är likartade, men beträffande medlen redovisas stora variationer och skillnader.

”Om än sysselsättningsläget fortfarande är förhållandevis gott måste man räkna med en successiv försämring”, säger moderaterna i sin reservation och fortsätter: ”Särskilt under andra halvåret är --- risken för påtagliga sysselsättningsproblem betydande.”

Men vad föreslår moderaterna då för stimulansåtgärder? Jo, man motsätter sig regeringens förslag om en finansfullmakt för en beredskapsplan för sysselsättningen. I stället vill moderaterna sänka den direkta skatten eller mervärdesskatten med 3 miljarder utan att någon skall betala kalaset. Och detta vill moderaterna göra med omedelbar verkan.

Man kan då fråga: Är detta rätt medicin? Är det rätt dosering?

Alla tycks vara överens om att åtgärder skall sättas in för att undvika arbetslöshet. Vi skall inte vänta på arbetslösheten innan vi gör något åt den, har det sagts, och det är väl helt riktigt. Samtidigt kan vi konstatera att sysselsättningen fortsätter att öka jämfört med föregående år. Vidare är antalet arbetslösa färre. Det har tidigare berörts och understrukits i dagens debatt.

Jag är långt ifrån övertygad om att medicineringen skall sättas in med omedelbar verkan, i vart fall när det gäller moderaternas medicin. Det skall enligt min mening vara en medicin av helt annat märke. Och åtgärderna skall vara inriktade på att ge effekt under andra hälften av 1975. Vad skall vi då ordinera? Förra året sänktes mervärdesskatten tillfälligt. Moderaterna vill nu göra om den proceduren. Men vad fick det för effekt? Jo, hälften av den ökade köpkraften hamnade i utländska kassakistor, dvs. ledde till ökad import. Med det stora underskott vi nu dras med i vår utrikeshandel kan det inte vara försvarbart att upprepa en sådan politik.

Frågan är om vi i första hand skall klara sysselsättningen i andra länder eller om hemmamarknaden skall ha prioritet. Det är ju bra att moderaterna vill hjälpa upp sysselsättningen i Tyskland – det behövs – men vår ekonomiska politik måste först inriktas på att klara sysselsättningen

i Sverige. Det sker inte med ett allmänt stöd till den privata köpkraften.

Jag skall försöka bevisa detta enkla faktum med ett exempel från byggnadsindustrin. Tack vare regeringens insatser hade vi en hygglig sysselsättning, en låg arbetslöshet även i byggnadsindustrin förra året. Den fasta industrin tog hand om dem som skulle varit arbetslösa.

Men trots den låga arbetslösheten kan vi konstatera att en stor del av alla byggnadsarbetare över 60 år regelmässigt är arbetslösa varje år. Ja, säger någon, så är det och så har det alltid varit i byggnadsindustrin. Men det är just det som är det intressanta: alla byggnadsarbetare är inte arbetslösa någon eller några gånger under året, inte ens alla äldre.

I Stockholm var det under försäkringsåret 1973/74 – försäkringsåret för arbetslöshetskassan – mer än 60 % av byggnadsarbetarna över 60 år som hade jobb hela året. Även i en så typisk glesbygdsavdelning som Jämtland hade 40 % av de äldre byggjobbarna arbete hela året. Men 60 % av de äldre byggnadsarbetarna i Jämtland var sålunda arbetslösa längre eller kortare perioder.

Min enkla fråga som en slutsats till detta är: Får de äldre byggnadsarbetarna jobb om moderaterna vinner bifall till sitt förslag om sänkning av momsen? Nej, sysselsättningspolitik är någonting helt annat och betydligt mer krävande än att sänka skatten då och då.

Arbete åt alla är inte, som moderaterna tror, bara en fråga om goda och dåliga tider för det privata näringslivet. Den första förutsättningen för sysselsättningspolitiken är att det finns jobb att erbjuda. Den andra och minst lika viktiga förutsättningen är att vi undanröjer förvärvshinder så att eftersatta grupper verkligen kan få ordentligt fotfäste på arbetsmarknaden.

Om antalet arbetstillfällen skall kunna öka totalt sett, så måste vi kunna finansiera den offentliga verksamheten – inte minst den kommunala. Och skall alla grupper få arbete, så måste insatserna inriktas på de områden där insatser behövs – på kommunerna och på byggandet. Dessutom måste åtgärder till som gör att folk kan ta de jobb som bjuds.

Utan tvivel är regeringen inne på rätt linje i finansplanen. Där tecknas en mycket ambitiös uppgift för sysselsättningspolitiken.

Finansministern slår där fast att de betydande sysselsättningsproblem som finns för många människor trots den höga efterfrågan på arbetskraft inte låter sig lösas av generellt ökad efterfrågan.

Dessutom fastslår finansministern att sysselsättningspolitiken i år skall inriktas på att upprätthålla antalet arbetstillfällen i varuproduktionen. Tillbakagången för sysselsättningen i jord- och skogsbruk fortsätter. Dessutom kan denna tillbakagång inte i samma grad som förra året uppvägas av en ökad industrisysselsättning. Därför kan inte sysselsättningen inom byggnadsindustrin tillåtas fortsätta att minska som tidigare år. Byggsysselsättningen måste i år upprätthållas på oförändrad nivå. Detta allt enligt finansplanen.

Det kan tyckas vara ett ambitiöst mål som siktar till att upprätthålla sysselsättningen i hela varuproduktionen. Och det är byggandet som är

nyckeln. Det är en politik för stabil sysselsättning. Totalt kan sysselsättningen öka med 30 000 personer i år, och ökningen faller helt inom de tjänsteproducerande näringarna.

Årets uppläggning av sysselsättningspolitiken är utan tvivel ett betydelsefullt steg mot en mer planerad politik – ett program för sysselsättningen.

Prognoser pekar mot en minskning av byggvolymen för 1975 i storleksordningen 1 miljard. Om vi mot den bakgrunden skall klara att upprätthålla en oförändrad sysselsättning behövs minst en beredskapsmiljard. Och det torde stå helt klart vad beredskapsmiljarden skall satsas på – inte på sänkt moms utan på åtgärder för arbete åt alla.

Med detta, fru talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SÖDERSTRÖM (m) kort genmäle:

Fru talman! Herr Knut Johansson i Stockholm ägnade en del av sitt anförande åt moderata samlingspartiets alternativ. Han var rätt så kritisk mot det, och det har han väl rätt att vara. Men i sammanhanget sade han att vi i fortsättningen inte skall ägna oss åt att öka sysselsättningen i Tyskland. Det var herr Palme som förde in den formuleringen i debatten. Låt mig därför påminna om att det inte är vi moderater som har ansvaret för den ekonomiska politik som förs i landet, utan det är fortfarande regeringen som har det ansvaret.

Jag delar herr Knut Johanssons farhågor när det gäller arbetslösheten. Han sade: "Vi skall inte vänta på arbetslösheten innan vi gör något åt den." Om herr Knut Johansson i Stockholm har den uppfattningen och om den delas av hans partikamrater tror jag inte att det blir så svårt att i finansutskott och riksdag enas om lämpliga åtgärder.

Herr Knut Johansson gick nu närmast in för att redogöra för hur våra åsikter skiljer sig åt när det gäller vilka åtgärder som skall vidtas. Jag förstår att han då syftar på finansfullmakten, där vi vill att utskott och riksdag och inte regeringen skall fatta besluten. Det här har varit ett tema i debatten, och i den frågan kanske vi skiljer oss åt. Men resultatet är vi överens om.

Herr KNUT JOHANSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Fru talman! Det är väl uppenbart att om moderaterna vann bifall till sitt förslag om en omedelbar sänkning av momsen, så skulle det få samma effekt som förra året: den konsumtionsstimulansen skulle i stor utsträckning bli till fördel för de länder från vilka vi importerar, dvs. till stor del för Västtyskland. I det avseendet skulle det inte bli någon förändring jämfört med föregående år.

Vad beträffar de lämpliga åtgärderna är dessa klart redovisade i utskottsmajoritetens skrivning. Därest herr Söderström tycker att det är en riktig lösning, så hade det ju varit bättre att ansluta sig till denna.

Herr SÖDERSTRÖM (m) kort genmäle:

Fru talman! Regeringen, såsom företrädare för socialdemokraterna och många andra, tycker att 1974 var ett gott år. Jag tycker att det strider en aning mot denna kommentar av herr Knut Johansson i Stockholm.

Herr KNUT JOHANSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Fru talman! Den omständigheten att 1974 var ett gott år förändrar inte uppfattningen om det troliga resultatet av den politik som moderaterna föreslår i år. Att 1974 blev ett bra år berodde inte på sänkningen av momsens. Det var andra åtgärder, herr Söderström, som ledde till det resultatet.

Fru tredje vice talmannen anmälde att herr Söderström anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr KRISTIANSSON (c):

Fru talman! Jag vill först säga att det var med stor förvåning jag åhörde herr Söderströms anförande – dels hans mycket ingående redovisning av det interna utskottsarbetet, dels hans visade förakt för kompromisser över huvud taget inom politiken. Sådana kompromisser, sade herr Söderström bland mycket annat, drar ned anseendet och respekten för politikerna. Jag skall inte kommentera detta – det är knappast värt någon kommentar.

I det förstnämnda avseendet trampade herr Söderström på i sin store lärofaderns, Gösta Bohmans, spår. Ännu mer anmärkningsvärt är att moderaternas partiledare sagt ungefär samma sak. Efter ett allmänt ironiserande över arbetet inom finansutskottet yttrade herr Bohman:

”När den demokratiska oppositionen efter 1973 års riksdagsval – – fick ordförandeposten och majoriteten i detta viktiga utskott, hade man nog svårt att föreställa sig att utskottet skulle kunna reduceras till att ge sitt formella godkännande till förslag och synpunkter som arbetats fram i en församling under ordförandeskap av den socialdemokratiska partiordföranden.” I herr Bohmans manus finns ytterligare orden ”och statsministern”.

Jag måste säga att det är med en viss förvåning man åhör ett sådant anförande. För det första var detta ingen församling där den socialdemokratiska partiordföranden satt ordförande, utan det var fråga om partiledaröverläggningar där ursprungligen även moderaterna var med. För det andra undrar jag hur utskottsarbete och riksdagsarbete över huvud taget skall kunna fungera om man inte i vederbörande utskott tar sådana hänsyn, när nu en klar majoritet fanns bakom överläggningarna.

Skatteuppgörelsen har i mycket hög grad dominerat denna debatt. Den är knuten till utskottets betänkande, och det finns vid detta sena skede i debatten inte så mycket nytt att tillföra. Jag ämnar självfallet inte analysera uppgörelsen och inte heller utskottets betänkande i övrigt. Jag ämnar bara göra några kommentarer med anledning av densamma. De

kan vara kritiska, även om jag självfallet står bakom den överenskommelse som har träffats. En kompromiss blir aldrig alla belåtna med. Finansministern sade ju också i debatten att med en bra kompromiss är samtliga parter i något fall något besvikna.

Låt mig i sammanhanget säga att jag tycker att det är beklämmande att konstatera att skattetänkande och negativism griper ikring sig i allt vidare kretsar. För några år sedan hade vi en akademikerkonflikt i det här landet. För undvikande av missförstånd vill jag säga att jag ingalunda har något mandat att tala å de då inblandade parternas vägnar. Jag gör det endast som observatör och en högst neutral sådan. Organisationsföreträdarna hade då slagit in på ett nettolönsresonemang. Man räknade lönen efter skatt och kom till resultatet att man inte fick något netto kvar. Detta resonemang gick, som alla vet, inte alls hem. Inte minst finansministern höjde varnande och föraktfullt rösten och sade att lönen var nu en gång för alla en sak och samhällets beskattning en annan. Om denna nu slog hårt i vissa inkomstgrupper var det klart avsiktligt. Det var ett led i den inkomstutjämning som pågick i samhället och som man avsåg att fortsätta.

I dag upplever vi – och upplevelsen är inte alldeles ny – att detta förkastliga akademikerresonemang är en högst auktoriserad visdom i detta land och en visdom som både socialdemokraterna och LO tillägnat sig. Vi har således fått endera en statlig inkomstpolitik eller en facklig skattepolitik, vilket man nu vill kalla det. Det kan läggas många aspekter på detta. Att riksdagen förlorat något av sin centrala ställning torde det inte råda något som helst tvivel om.

Vad gäller den senaste skatteomläggningen, som redovisas i överenskommelsen, så blev paketet slutligen större än det ursprungligen var tänkt. Det blev så för att det annars inte räckt till åt alla. Alla skulle bli något så när tillfredsställda. Centern har i den föregående skatteutredningen hävdat att skatteomläggningen måste ha en låginkomstprofil. Socialdemokraterna var också med på den linjen. Folkpartiet har klart och tydligt redovisat att man ville gå längre. Nu säger man att trots att man gick längre och sänkte skatten mera i högre inkomstkikt så har man alltså låginkomstprofilen kvar. Det må vara att det är så i den första omgången, men klart är väl ändå att man så småningom vältrar över skattebördan på de lägre inkomsttagarna. Det är ju en ofrånkomlighet, därför att det den ene inte betalar måste den andre betala. Det är inget tvivel om att skatteutredningens linje i högre grad än kompromissen byggde på bärkraftsfilosofin, vilket inte minst med tanke på att förra årets skatteomläggning i hög grad gynnade inkomsttagarna högre upp på skatteskalen var riktigt.

Vad kan då orsaken vara till att man har frångått skatteutredningens ursprungliga förslag? Ja, det kan rimligen inte vara så att de som tjänar 50 000, 60 000 eller 70 000 kr. är i större behov av skattelindring än de som tjänar 30 000 kr. Något sådant går det aldrig att bevisa. Skattekraften är alltid lägst bland människor med låga inkomster. Inflation och pris-

stegring drabbar självfallet också dessa grupper hårdast.

Denna syn på skatteuttaget främst i de s. k. mellangrupperna, som är de tunga och stora, är mycket betänkelig om man drar ut konsekvenserna av den och ser dem i en förlängning. Konsekvenserna måste faktiskt bli att man på ett eller annat sätt, direkt eller indirekt, måste hårdare beskatta de grupper som ligger längre ned på inkomstskalan. Det finns nämligen ingen annanstans att ta den skatten, vilka omvägar man än går.

Varför har man då kommit dithän? Ja, talet om de tunga löntagargrupperna, som man så ofta hör – inom parentes också inflytelsrika – ger kanske beskedet. Finansminister Sträng brukar säga att var gränsen går, i detta fall skattegränsen, kort och gott är ett politiskt räknestycke. Socialdemokraterna har tydligen efter en längre tids räkneövning kommit fram till att här befann sig vissa grupper i en från deras utgångspunkt politisk farozon, och då har det fått fälla avgörandet. Det råder inget tvivel om att det i denna riksdag annars hade funnits en majoritet för skatteutredningens ursprungliga förslag.

Ett annat och mycket näraliggande skäl, kanske det övergripande, till regeringens agerande är naturligtvis det höga skattetrycket – det är jag djärv nog att säga. Det är nu så högt att regeringen och socialdemokraterna inte vågar tala öppet om det, och det kan i och för sig vara förståeligt. Det är naturligtvis också därför som vi gång efter annan upplever dessa skatteprovisorier, populärt kallade skattesänkningar. Jag har tidigare påtalat det orimliga i att presentera dessa skatteomläggningar som skattesänkningar. Det bästa beviset härpå är ju att finansministern alltid brukar säga att reformen skall betalas krona för krona fullt ut. Jag förstår bekymret med det höga skattetrycket som marginellt också ger mycket höga utslag – det delar vi nog alla. Men jag har aldrig förstått att man mer än temporärt löser problemen genom att byta ut den direkta skatten för människor som ändå har rätt hyggliga inkomster mot indirekta skatter, som medborgarna får betala till sista öret i form av prisstegringar eller taxehöjningar, ja, delvis också i form av höjd kommunalskatt. Jag vill gärna ha all den hjälp som är möjlig från socialdemokraterna i denna kammare liksom från utskottskamraterna för att förstå detta. Det finns faktiskt ingen möjlighet att efter en skatteomläggning typ den senaste eller tidigare räkna ut vem som slutligen betalar vad. Det enda säkra är att alla typer av varubeskattning och därav genererade prishöjningar slår hårdast för svaga inkomstgrupper. Detsamma är förhållandet när det gäller den kommunala beskattningen.

Vad är då det jag här anför annat än ett skattekvirr, framfört från riksdagens talarstol? Ja, det är möjligt att det tolkas så, men finansministerns och regeringens agerande i skattefrågan är ju bara ett erkännande av att sådant missnöje finns, inte minst bland de breda och tunga grupperna. Vad jag har sagt är att det som skett på skatteområdet inte är någon lösning annat än möjligen temporärt.

Finns det då någon lösning över huvud taget? Jag erkänner gärna

att problemet är svårt, mycket svårt t. o. m. Men skatternas höjd är dock ett relativt begrepp, och det gör genast saken litet lättare. Med en mera offensiv och positiv inriktning av näringspolitiken på att sysselsätta fler människor i näringslivet – alltså motsatsen till socialdemokraternas syn på sysselsättningspolitiken – skulle i varje fall en god grund vara lagd, och utan den grunden klarar vi aldrig upp den här problematiken.

Jag tror att framtidslösningen inte ligger i att arbeta mindre och kräva mera, vilket är populärt att avisera. Vi har åtagit oss stora uppgifter i det här samhället, de flesta i full enighet, och dem måste vi arbeta i hamn. Jag tror det finns skäl att understryka just orden "arbeta i hamn".

Här kan man heller inte komma förbi den offentliga sektorn, hur irriterade åtskilliga politiker än blir av detta. Det är ingen negativism gentemot människor som arbetar i denna sektor, när vi från centerns sida säger att utvecklingen av den offentliga sektorn måste balanseras mot tillväxten av den i egentlig mening varuproducerande sektorn. Som medborgare i detta samhälle har vi precis samma intresse av detta, var vi än har våra arbetsuppgifter. Vi är alla lika beroende av skattetryck, inflation, utrikesbalans etc., som hänger intimt samman och slutligen är avgörande för vår standard – social omvårdnad givetvis här inbegripen.

Beträffande handelsbalansen är ju de senaste månadernas utveckling starkt alarmerande. Ändå har vi, som den råvaruägande nation vi är, i och för sig inte haft något dåligt utgångsläge. Prisuppgången på olja är ett starkt internationellt orosmoment, men det har för vårt vidkommande matchats med starka och samtidiga prisstegringar på våra exportvaror. Här finns inget simsalabim. På sikt finns ingen annan lösning än att öka exporten av varor, och nog borde vi ha förutsättningar för detta om politiken inriktas därpå.

Herr talman! Det finns också anledning att i detta sammanhang säga någonting om sparsamhet på den offentliga sektorn. Jag knyter an till det beslut som riksdagen fattade förra året om tillsättandet av en besparingsutredning och direktiven till denna. Jag tycker nog det är rätt anmärkningsvärt att samtidigt som finansministern talar om den grannliga uppgift som åligger denna besparingsutredning så är direktiven hållna i en mycket raljerande ton. Han talar om hur en tidigare besparingsutredning misslyckats, och det har i och för sig mycket litet att göra med frågan om den nuvarande skall lyckas eller misslyckas. Det hör faktiskt inte hit. Han gör vidare klara avgränsningar och talar mera om vad utredningen inte får göra än om vad den får göra. Och det är klart att beskär man en utredning kan man inte heller räkna med att resultatet skall bli över hövar, stort.

Vad gäller utredningsdirektiven föreligger det som bekant här i riksdagen en motion från centern och folkpartiet om ändrade direktiv, och jag vill slutligen uttala förhoppningen att den motionen skall få riksdagens stöd.

Med detta instämmer jag, fru talman, i det yrkande som tidigare ställts av herr Åsling.

Herr SÖDERSTRÖM (m) kort genmäle:

Fru talman! Får jag bara säga till herr Kristiansson, som verkade litet irriterad över mitt anförande, att jag försökte ge uttryck åt hur jag har uppfattat finansutskottets roll vid utarbetandet av riktlinjerna för den ekonomiska politiken, och jag vidhåller att jag är mycket kritisk mot tillvägagångssättet i år. Jag vet att jag inte är ensam om den uppfattningen, och när jag säger det avser jag inte bara mina kamrater från moderata samlingspartiet utan även medlemmar av finansutskottet från andra partier.

Herr KRISTIANSSON (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag kan hålla med herr Söderström så långt som att vi samtliga varit bekymrade över den tidsnöd som rått. Men det är en sak. En annan sak är att göra sådana uttalanden som här tidigare har gjorts och som jag faktiskt tycker är nedsättande för utskottet.

Herr AF UGGLAS (m):

Fru talman! I fjolårets finansdebatt fann jag anledning att säga att en av den ekonomiska politikens huvudfrågor inte hade blivit tillräckligt beaktad. Jag syftade på inflationen, och jag anser att det finns än större anledning att säga detsamma i dag. Jag sade då,

att vi stod inför en av de värsta inflationer som vi upplevt på årtionden – jag betecknade 12 % som ett minimum, medan herr Sträng vid den tidpunkten talade om ungefär hälften av detta procenttal,

att detta inom något år skulle komma att anses vara vårt allvarligaste ekonomiska och sociala problem samt

att inflationen på sikt borde kunna hejdas med en vettigare ekonomisk politik.

Jag framhöll vidare att – även om en del av våra prisstegringar är importerade – vi till övervägande delen själva har ansvaret för vår penningvärdeförsämring. De svenska hushållen, menade jag, har därtill på grund av skatten på inkomstökningar svårare att bära prisstegringar än hushållen i med oss jämförbara länder. När ett år nu har gått är det berättigade i vad jag då sade uppenbart och helt självklart.

Den inflation som vi nu har drabbats av är en ny inflation av något annat slag än den vi tidigare mött under efterkrigstiden. Dess drivkrafter är snarare på kostnadssidan än på efterfrågesidan. Den är inte förenad med snabb tillväxt – den kallas ju ofta stagflation. En av dess djupaste rötter är politisk ansvarslöshet, och för att bringa den under kontroll krävs nya metoder. Jag drog i debatten för ett år sedan upp riktlinjerna för ett program mot detta nya slags inflation och fastslog bl. a. följande huvudpunkter:

1. Ett skattesystem som inte leder till automatiskt ökat skattetryck för den enskilde.

2. Ett skattesystem som stimulerar enskilt sparande.

3. Ett skattesystem som stimulerar expansiva investeringar i näringslivet.

4. Sträng sparsamhet med offentliga utgifter.

5. En aktiv valutapolitik.

6. Ett konstruktivt samarbete mellan arbetsmarknadens parter och de för den ekonomiska politiken ansvariga.

Från moderata samlingspartiets sida har under hösten – liksom även i den finanspolitiska partimotionen till årets riksdag – de senare punkterna konkret utvecklats. Vi har sagt att staten borde garantera löntagarna en reallöneförbättring på 3 %, att löntagarna därmed kunde reducera sina berättigade löneanspråk, att näringslivet borde kunna ålägga sig stark återhållsamhet med prisstegringar och att därmed förutsättningar skapades för en aktiv valutapolitik som skulle kunna bidra till att avskärma betydande delar av de utländska prisstegringsimpulserna.

Det är utan tvivel så att den svenska ekonomins kärnproblem är kombinationen av en nu tvåsiffrig inflation och en abnormt hög beskattning av lönehöjningar. Det faktum att en normal inkomsttagare i vårt land betalar två tredjedelar eller mera i skatt på en lönehöjning och att vad som blir kvar av lönehöjningen inte räcker för att betala prisstegringarna på de varor och tjänster som han eller hon behöver är i själva verket en av de starkaste drivkrafterna i penningvärdeförsämringen.

Den s. k. Hagauppgörelsen förra året skulle, enligt en av dess signatärer, vara ett "spjärntag mot inflationen". Vi vet hur det gick. Prisstegringarna förra året var enligt konjunkturinstitutet ca 12 %, dvs. den siffra jag förutsåg. Om man i stället använder nettoprisindex och därmed tar hänsyn till den tillfälliga momssänkningen och vissa andra åtgärder får man en siffra på närmare 14 %, som väl får anses vara ett riktigare uttryck för den verkliga inflationen under det gångna året. Jag kan inte hålla med herr Åsling och andra bedömare när de säger att de starka prisstegringarna under 1974 nu har stannat upp. Dagens siffror från pris- och kartellnämnden för januari-februari pekar på ungefär 10 % för hela året. Det blir med all säkerhet mer.

Det s. k. spjärntagets resultat kan tjäna som förklaring, men knappast som en ursäkt, för att man i årets politiska uppgörelse om den ekonomiska politiken – det vi kallar för Haga II – helt gett upp kampen mot prisstegringarna. Det får anses vara det mest anmärkningsvärda med årets Hagauppgörelse, att den helt inriktar sig på skatteomläggningen 1976 och i stort sett lämnar inflationsproblemet åt sitt öde. Om jag rätt förstått debatten så menar åtminstone några av de parter som ingått i uppgörelsen att den skall fattas så, att arbetsgivaravgifterna ej har höjts och därmed i logikens namn motivet för motsvarande återhållsamhet från löntagarorganisationernas sida har bortfallit. Vidare innebär uppgörelsen ingen lättnad i marginalskatterna över inkomstnivån 40 000 kr., dvs. för det stora flertalet löntagare som de pågående avtalsförhandlingarna berör vid 1976 års lönenivå. Slutligen innebär överenskommelsen, bl. a. därför att den automatiska skatteökningen genom inflationen icke har medräknats, att det totala skattetrycket på medborgarna stiger. Det är beskedet till de förhandlande löntagarrepresentanterna. Till detta kommer naturligtvis

att överenskommelsen i sig själv har en prisupptrivande effekt.

För att belysa detta bör man ställa sig frågan vem som egentligen betalar de höjda avgifterna och skatterna. Punktskatterna belastar naturligtvis till stor del direkt konsumenterna genom prisstegringar. Den höjda löneskatten kan få litet olika effekter. Man kan tänka sig att den betalas av arbetsgivarna, men naturligtvis endast i den mån som deras inkomster i motsvarande mån minskar. Med hänsyn till den totala storleken av den utdelade kapitalavkastningen i det svenska näringslivet är det helt uppenbart att endast en mycket liten del kan absorberas där. Det är helt enkelt den storleksordningen på siffrorna. Även om näringslivet helt upphörde med att ge aktieägare ränta på sina pengar så räcker det inte långt i det här sammanhanget. De offentliga arbetsgivarna – jag tänker framför allt på kommuner och landsting – måste naturligtvis öka sina inkomster för att täcka kostnaderna, och då blir det efter ett mellanled skattebetalarna som får betala den delen. Näringslivet skulle kunna tänkas kompensera sig för kostnaderna genom att minska systerställningen. Det vill ingen av oss godta. En sådan utveckling måste mötas med stimulansåtgärder. Det är också möjligt – man kan tänka sig den modellen i varje fall – att näringslivets investeringar minskas för att balansera kostnaderna, och inte heller det kan finansministern passivt åse. Nej, fru talman, den helt övervägande delen av de ökade skatterna och avgifterna på produktionen dyker upp som snabbare prisstegringar. De vanliga inkomsttagarna får som alltid ytterst bära följderna av skatteomläggningen.

De ökningar av punktskatter och arbetsgivaravgifter som ingår i Hagaöverenskommelsen motsvarar ungefär 4 % av vad vi kan beräkna konsumtionen uppgå till 1976. Om vi därtill skulle lägga en rad ytterligare beslutade eller aviserade höjningar av skatter och avgifter – jag syftar t. ex. på ökade arbetsgivaravgifter för folkpensioneringen, på kostnaderna för ökad sjukfrekvens och för vuxenutbildningen – är det rimligt att räkna med ett belopp som motsvarar ungefär 6 % av den totala konsumtionen 1976. Det här innebär inom parentes naturligtvis f. ö. att nettoeffekten av olika skatte- och avgiftsförändringar under nästa år blir negativ för löntagarna i praktiskt taget samtliga inkomstskikt.

Hagauppörelsen innebär, såvitt jag kan förstå, att vi nu med säkerhet kan räkna med att inflationen 1976 kommer att uppgå till 10 % eller mer. Eftersom jag hade tillfredsställelsen att så framgångsrikt spå vad den skulle bli under 1974 vågar jag mig på det påståendet. Självfallet får de riktlinjer för den ekonomiska politiken som överenskommelsen innebär prisstegringseffekter också för innevarande år. Alla berörda parter har anledning att försöka att i tid skydda sig mot väntade kostnadsstegringar. Herr Strängs prognoser om en inflation i år på 7 å 8 % och nästa år en lägre siffra är enligt min bestämda mening ett rent önsketänkande. Uppörelsen innebär i sig att regeringen i stor utsträckning har gett upp kampen mot prisstegringarna eller i varje fall inte tillmäter dem verklig betydelse. Främst av det skälet, fru talman, skulle jag vilja

kalla den träffade politiska uppgörelsen för ansvarslös.

Det finns naturligtvis mycket mer att säga om de riktlinjer för vårt lands ekonomiska politik som finansutskottets betänkande nr 1 ger. Om den oro som vi har anledning att känna för sysselsättningen under senare delen av året och behovet av tidigt insatta stimulansåtgärder för att möta en sannolik ökning av arbetslösheten. Om behovet av stimulans av investeringarna för att kunna klara de svåra problem som betalningsbalansen erbjuder oss. Andra företrädare för mitt parti har närmare behandlat dessa frågor. Det finns också anledning att ytterligare diskutera effekterna av de ekonomisk-politiska riktlinjerna för kommunernas ekonomi. Herr Wachtmeister i Staffanstorp kommer att beröra de frågorna i ett senare inlägg.

Vad jag särskilt velat få sagt i den här debatten har varit att pristegringarna är vårt allvarligaste ekonomiska och sociala problem och vårt mest näralliggande problem. Jag har också velat understryka det ointresse som regeringen i det här sammanhanget visar. Jag kommer att fortsätta att tala om det och jag kommer att fortsätta att tala om herr Strängs ansvar i sammanhanget. År efter år har vi fått s. k. skattesänkingsförslag att ta ställning till. År efter år har de s. k. skattereformerna i själva verket visat sig leda till högre skattetryck. Skatteutredningen har hindrats i sina möjligheter att göra något radikalt åt vårt föråldrade och, framför allt när det gäller löneökningsskatten, orimliga skattesystem. I stället har regeringen ägnat sig åt att till någon del justera inflations-effekterna i efterhand. Det är den praktiska effekten av de skattereformer som har genomförts under de senaste tre fyra åren.

Finansministern är tydligen nöjd med detta. På sätt och vis kan man kanske förstå honom. Skattetrycket växer samtidigt som det vid lämpliga tillfällen kan synas finnas ett underlag för att påstå att regeringen sänker skatterna. Ett ansvar som han emellertid tar på sig är att han år efter år gör det svårare för oss att få bukt med inflationen. Denna blir så att säga alltmer en inbyggd del i systemet. Kampen mot den försvåras.

När Gösta Bohman i höstas presenterade ett konkret program mot inflationen ansåg finansministern att frågan var för tidigt väckt och folkpartiledaren att det kom för sent. Vi kan nog lugnt konstatera, att krafttag mot det växande problem som inflationen utgör knappast kan sättas in för tidigt och att vi är skyldiga att försöka, även om det är sent. Vad vi i dag borde ha fått diskutera var regeringens program mot inflationen – vad som skall göras nu. Något sådant har vi inte fått, trots att det naturligtvis är en betydligt angelägnare fråga än en begränsad skatteomläggning 1976.

Med detta, fru talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 1 A, 2, 3 A, 4 och 7 A.

Herr WACHTMEISTER i Staffanstorp (m):

Fru talman! En del talare har redan berört skattekompromissens inverkan på den kommunala ekonomin, utan att man, med undantag för

herr Bohman, för den skull annat än i tämligen allmänna ordalag gått in på problematiken.

Spärren som tidigare funnits beträffande arbetsgivarnas socialförsäkringsavgift har som bekant nu avskaffats. Det innebär att avgift fr. o. m. 1976 skall erläggas även på de löner som överskrider 7,5 gånger basbeloppet, alltså f. n. 7,5 gånger 9 000 kr. eller 67 500 kr. Totalt beräknas 1 100 miljoner inflyta på dessa höjda avgifter. Höjningen blir kännbar för landsting och primärkommuner, som har många tjänster inom sjukvård, tandvård och förvaltning med en lön överstigande 67 500 kr. Man skulle med fog kunna tala om en straffskatt på ca 14 % på högre inkomster utan någon motsvarande förbättring av försäkringsförmånerna.

Kommunförbundet har räknat med en årlig kostnadsökning för landsting och primärkommuner på ca 90 miljoner, ett belopp som näppeligen går att förhandla bort vid överläggning om de berörda löner, eftersom försäkringsförmånerna som nämnts inte ändras.

Enligt skatteutredningens ursprungliga förslag skulle direktskattesänkningen finansieras genom en höjning av arbetsgivaravgiften med 2,8 %. Om lönerna i stället hade ökat med motsvarande procent, hade detta varit betydligt fördelaktigare för landsting och primärkommuner, eftersom då 25 % av allas löner hade gått tillbaka i form av kommunal-skatteintäkter.

Kommunförbundet framhöll i sitt remissyttrande att den föreslagna höjningen av arbetsgivaravgiften skulle motsvara minskade kommunala skatteintäkter på ungefär 1 100 milj. kr. Nu blev avgiftshöjningen som bekant inte 2,8 % utan "blott" 1,9 %, varför inkomstbortfallet av kommunalskatt kommer att bli mindre. Inklusiv borttagandet av taket på socialförsäkringsavgifterna beräknar Kommunförbundet enligt en preliminär kalkyl att landsting och primärkommuner går miste om ca 900 milj. kr. årligen på denna del av skattekompromissen.

Det har vidare aviserats höjd skatt på elenergi, bensin och oljor. Dessa åtgärder kommer att medföra ytterligare kraftiga påfrestningar på den kommunala ekonomin. inte minst på de kommuner som har åtagit sig att svara för kollektivtrafiken. Hur mycket det kommer att röra sig om i reda pengar har ännu inte kunnat beräknas.

I rättvisans namn skall dock konstateras att de höjda taxeringsvärdena beräknas öka kommunernas skatteinkomster med ca 400 milj. kr. årligen. Denna inkomstförstärkning utjämnas i sin tur av aviserade arbetsgivaravgiftshöjningar beroende på förbättrade folkpensionsförmåner, ökad sjukfrekvens och förbättrat stöd till vuxenundervisningen.

För blott fem veckor sedan, den 4 februari, träffades överenskommelse mellan regeringen å ena sidan och Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet å andra sidan om begränsning av de kommunala skattehöjningarna under åren 1976 och 1977. Överenskommelsen innebär som bekant att staten under de nämnda åren lämnar landsting och primärkommuner tillsammans 600 milj. kr. per år, motsvarande ungefär 50 öre i utdebitering per skattekrona. Överenskommelsen innebär vidare

att en eventuell kommunalskattehöjning under dessa år endast skall göras i absolut tvingande fall och då maximeras till sammanlagt 1 kr., räknat på den sammanlagda kommunal- och landstingsskatten.

I uppgörelsens sjätte punkt anges: Regeringen och kommunförbunden är ense om största återhållsamhet i sådana politiska beslut som föranleder ökade anspråk på kommunernas utgiftsstat. I samma syfte skall skärpt uppmärksamhet ägnas de statliga myndigheternas normgivande riktlinjer och rekommendationer med hänsyn till den kommunala ekonomin.

Moderata samlingspartiet accepterade överenskommelsen under den förutsättningen att inga ytterligare pålagor skulle läggas på landsting och primärkommuner utan att full kompensation lämnades.

Man har verkligen anledning fråga sig hur skattekompromissen rimmar med den relaterade rekommendationen om återhållsamhet när det gäller nya pålagor på kommunerna. Det är mycket anmärkningsvärt att det i uppgörelsen mellan socialdemokraterna och mittenpartierna inte sägs ett enda ord om den ökade belastningen på den kommunala ekonomin. Det anges i uppgörelsen att "löntagarorganisationerna i överläggningarna med regeringen har förklarat sig beredda att - i likhet med vad som nu sker i lönerörelsen för 1975 - i avtalsförhandlingarna för 1976 beakta vad som arbetsgivarna påförts i direkt höjda socialförsäkringsavgifter och att de partier som ingått denna överenskommelse förutsätter att löneanspråken i motsvarande grad kommer att reduceras." Inte desto mindre medför reformen, som jag redan tidigare anfört, ett inkomstbortfall för landsting och primärkommuner i storleksordningen 900 milj. kr. per år plus vad den ökade skatten på elenergi och oljeprodukter kommer att medföra av kostnadsökningar.

Som jag vid tidigare tillfällen påpekat och även motionsledes framfört till årets riksmöte bör varje förslag som läggs på riksdagens bord och som berör den kommunala ekonomin också åtföljas av en redogörelse för vilka verkningar förslaget får för landsting och primärkommuner.

Hur skall då kommunerna klara den ökade belastning som skattekompromissen innebär? Genom försämrad service? Knappast. Ingen människa torde vara beredd att ge avkall på den förnämliga sociala service vi är vana vid och bortskämda med. Genom besparingar? Ja, ganska säkert finns det möjligheter till besparingar utan att försämra servicen, men naturligtvis inte i så stor utsträckning att det kan kompensera de ökade pålagorna. Genom högre avgifter för den kommunala servicen? Knappast i någon större utsträckning. För landstingens del är de flesta avgifter inom sjukvården beroende på statliga beslut. Inte heller inom den primärkommunala sektorn finns det mycket att hämta som ger några större inkomstökningar.

Man kan inte heller från kommunal sida göra som staten gör: underbalansera sin budget och finansiera höjda kostnader med upplåning. Det kan också konstateras att kommunerna inte får någon automatisk skatteinkomsthöjning, vilket staten får genom att statsskatten i motsats till kommunalskatten är progressiv.

Det återstår alltså för landsting och primärkommuner inte mycket annat att göra för att klara finanserna än att höja skatten, och det har man kommit överens om att göra blott i mycket begränsad omfattning. Ekvationen går helt enkelt inte ihop.

I en socialdemokratisk motion till årets riksmöte med Knut Johansson i Stockholm som första namn anläggs många kloka synpunkter på behovet av samordnat skattesystem. I motionen anges också att den kommunala beskattningsrätten betraktas som omistlig för den kommunala demokratin. Det intressanta i detta sammanhang är att motionen även skrivits under av Sven Ekström, ordförande i den kommunalekonomiska utredningen och tillika vice ordförande i finansutskottet, samme Sven Ekström som i höstas ifrågasatte om vi skulle ha kvar den kommunala beskattningsrätten. Det är en glädje för mig att konstatera att Sven Ekström nu tycks ha ändrat uppfattning till det bättre.

I överenskommelsen om kommunalt skattestopp finns en liten brasklapp, där det sägs: "Om den kommunala ekonomin för 1977 kan förmodas på ett påtagligt sätt utvecklas i negativ riktning i förhållande till de förutsättningar som ligger till grund för överenskommelsen är parterna ense om att en ny diskussion mellan representanter för regeringen och kommunförbunden skall äga rum under våren 1976." Det är min fasta övertygelse att parterna nästa vår får åtskilliga besvärliga problem att brottas med.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de reservationer som herrar Söderström och af Ugglas fogat till finansutskottets betänkande.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Flera talare har i dagens långa debatt framhållit att den internationella konjunkturedgången kommer att drabba vårt land senare i år. En rad länder, exempelvis USA, Japan, Västtyskland, Frankrike och Holland, har redan satt in stimulansåtgärder. Men den svenska regeringen vill vila på hanen och tycks tro att andra länders stimulansåtgärder skall ge världsekonomin en sådan skjuts framåt att Sverige åker med av bara farten. Man sitter därför lugnt och väntar på att det skall regna manna från himlen.

Men det räcker inte att möta ökande arbetslöshetshot med bara AMS-beredskap. Det tar tid innan stimulansåtgärder når sin fulla effekt. Därför måste stimulansåtgärder sättas in nu, vilket har framhållits från moderat håll vid flera tillfällen i dag.

Herr Sträng bortser från att en stimulansplan liksom ett flygplan har en startsträcka, en period då fullt gaspådrag ännu inte drivit upp farten tillräckligt. För ett stimulanspaket är startsträckan mycket lång. Det är också värt att påpeka att investeringarna bör stimuleras nu när konjunk-

turen är dålig. Får vi inte i gång en investeringsökning snart, står svenskt näringsliv otillräckligt rustat för att möta och framför allt utnyttja den konjunkturuppgång som vi tror kommer så småningom.

Bakom finansministerns motvilja mot stimulansåtgärder döljer sig givetvis en i och för sig berömvärd omtanke om vår bytesbalans. Utvecklingen när det gäller vår bytesbalans har ju – vilket också nämnts tidigare i dag – varit väldigt skrämmande med en försämring på ca 10 000 milj. kr. på ett enda år.

Tittar man bakom siffrorna finner man att utvecklingen av bytesbalansen snarare styrker vår uppfattning att stimulansåtgärder skall vidtas nu än finansministerns mening att man skall vänta och se. Bakom de försämrade siffrorna för bytesbalansen ligger nämligen bl. a. en betydande lageruppyggnad. Det är viktigt att poängtera detta. Enligt uppgifter i fackpressen svängde lagerinvesteringarna mellan 1973 och 1974 från minus 1 160 milj. kr. till plus 5 250 milj. kr. räknat i löpande priser. Enligt samma källa ökade lageruppyggnaden importen med ca 3 000 milj. kr. Vi bytte alltså ut en del av valutareserven mot lager.

Viktigare är emellertid att ökningen av underskottet till stor del beror på en försämring på exportsidan, särskilt under fjolårets sista månader. Vill man förbättra bytesbalansen, bör näringslivet stimuleras på så sätt att svensk exportindustri får ökad konkurrenskraft på världsmarknaden. Men det gäller också att se till att de näringsgrenar som arbetar för hemmamarknadens behov inte konkurreras ut av import från länder med lägre – och betydligt lägre – produktionskostnader än våra.

Herr talman! Utvecklingen av vår bytesbalans talar alltså i själva verket för att stimulansåtgärderna skulle sättas in nu. Sedan är det en annan sak att dessa åtgärder bör utformas så att de så litet som möjligt stimulerar till en importökning. Det väsentliga för utvecklingen av vår bytesbalans är ju ytterst att vårt näringsliv får ökad förmåga att konkurrera. Det gäller både ute och här hemma.

Det finns åtskilliga faktorer som verkar rent försvagande på vår konkurrenskraft. Jag tror att utspelen i avtalsrörelsen inte har varit så särskilt uppmuntrande för företagen. Det finns exempel på att enbart lönekraven varit tillräckliga för att få företagare att ge upp i en hård konkurrens med utlandet. Jag känner till ett fall, en skofabrik med 50-talet anställda. Där beslöt man omedelbart efter det att lönekraven hade offentliggjorts att slå igen verksamheten. Man bedömde helt enkelt läget på det sättet att man med väsentligt högre kostnader inte hade någon chans att konkurrera med skoimporten från låglöneländer. Därför sade man att det är bättre att slå igen i tid.

Utom löneökningarna har vi att vänta väsentliga höjningar av löneskatten, arbetsgivaravgifterna, även om man kanske inte uttrycker det precis så för närvarande. Det har också diskuterats här i dag, och jag tycker att det är en mycket väsentlig fråga. Mig förefaller löneskatten närmast vara ett försök att framtvunga en strukturomvandling i vårt samhälle och inom näringslivet på så sätt att de mindre och medelstora,

ofta arbetskraftsintensiva företagen runt om i landet tvingas att kapitulera, medan de kapitalintensiva storföretagen, ofta förlagda till vissa industricentra, inte drabbas så särskilt hårt.

Arbetsgivaravgifterna har dessutom karaktären av straffskatt på svensk företagsamhet i konkurrens med utländsk. På det viset har de också en viss inverkan på utvecklingen av vår handelsbalans.

Herr talman! Jag tror inte att regeringen har fått riktigt klar för sig den oro och känsla av maktlöshet inför statens hårdhänta agerande gentemot de smärre företagen som råder i de breda företagarleden. Man känner sig där i dag väldigt hårt pressad av sådana pålagor som arbetsgivaravgiften och andra skatter. Det är uppenbart att detta drabbar alldeles särskilt familjeföretagen, som ur flera synpunkter utgör en mycket viktig del av vårt näringsliv. Därtill kommer kapitalskatterna, som det skulle vara mycket att säga om, men jag skall inte ta upp den diskussionen här i kväll. En förmögenhet som ligger bunden i företagets byggnader och produktionsmedel skall inte beskattas, anser vi, förrän den frigörs och blir tillgänglig för direkt konsumtion. Den s. k. substansvärderingen av aktierna i familjeföretag kan också ibland få ödesdigra konsekvenser. Jag har ett exempel som pekar på det.

Chefen för ett familjeföretag, som säljer 80 % av produkterna på export, sade att i fjol måste han ta ut en bruttolön på inte mindre än 297 000 kr. för att få 34 000 kr. att leva på. Orsaken till det var upptaxering av substansvärdet. Det är alldeles uppenbart att den förmögenhet som i själva verket tjänstgör som en del av produktionsapparaten bör betraktas som en latent skatteskuld som förfaller till betalning först när pengarna tas ut ur företaget för konsumtion. Då skall den beskattas, inte förr. Samma förhållande gäller i fråga om arv. Görs inte ändringar i dessa skatteregler kommer den pågående uttunningen av familjeföretagen att ske snabbare, och det är fara värt att goda familjeföretag köps upp av utländska koncerner. Det finns många exempel på det.

Under sådana förhållanden är det inte underligt att nyföretagandet minskar starkt i vårt land. Bland företagarna tycker man sig inte kunna spåra någon särskilt stor förståelse i regeringens ekonomiska politik för den mindre och medelstora företagsamhetens problem. Och ändå finns det på detta område en hel rad reformmöjligheter, som bara skulle få marginell verkan på statens finanser men som inte minst psykologiskt skulle verka som en stimulans och en uppmuntran för de mindre och medelstora företagen. En del sådana frågor har aktualiserats motionsvägen vid årets riksdag. Bland dessa för statens affärer ganska betydelselösa men för företagarna betydelsefulla förslag finns sådana som ersättning till företagen för uppgiftslämnande till offentlig myndighet. I andra motioner framförs krav på snara förslag om särbeskattning av äkta makar som arbetar i enskild firma, krav på skyndsamt utredning om särskild bolagsform för mindre företag, krav på befrielse för arbetsgivare från att erlägga sjukförsäkringsavgift för arbetstagare som fyllt 67 år eller folkpensionsavgift för arbetstagare som fyllt 65 år, krav på ökade möjligheter

för AB Industrikredit och AB Företagsfinans att låna ytterligare 400 milj. kr. till en ränta som medger oförändrad utlåningsränta, osv. Det har väckts en hel rad motioner som främjar dessa syften.

Ingen kan väl bestrida att det finns rätt många mörka moln vid horisonten. En del av dem förefaller – tycker vi i varje fall – vara laddade med oväder. I det läget är det tid att plocka fram regnkläderna. Det är därför som vi moderater har krävt ett stimulanspaket med bl. a. en serie investeringsfrämjande åtgärder. Finansministern älskar som bekant folkliga uttryck, och därför må det vara mig tillåtet att ge honom rådet att lätta på spänntampen. Det behövs om vi skall kunna ta krafttag mot en hotande arbetslöshet.

Slutligen vill jag erinra om att statsminister Palme vid den socialdemokratiska internationella konferensen i Berlin för ett par veckor sedan uppmanade sina socialdemokratiska kolleger i andra länder att föra en som han uttryckte det expansiv politik, som främjar sysselsättningen. Detta kan väl endast tolkas så att industriländerna inte får möta de påfrestningar som bl. a. de högre oljepriserna medför med en politik som skapar sysselsättningsproblem. Jag antar att herr Palme under sitt Tysklandsbesök inte gjorde sig skyldig till bara dåligt skämt i Heidelberg utan att han verkligen menade vad han sade. Men varför motsätter sig regeringen då en mera expansiv politik här hemma?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 A, 2, 3, 4 och 7.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 A av herrar Söderström och af Ugglas samt 3:o) reservationen nr 1 B av herr Hermansson, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Söderström begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig.

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 A av herrar Söderström och af Ugglas.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderström begärde

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 245
Nej - 43
Avstår - 6

Punkterna 2 och 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Söderström och af Ugglas, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkterna 2 och 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Söderström och af Ugglas.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 249
Nej - 44
Avstår - 5

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 A av herrar Söderström och af Ugglas, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 A av herrar Söderström och af Ugglas.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderström begärde

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 249
Nej - 44
Avstår - 5

Punkterna 6 och 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herrar Söderström och af Ugglas, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkterna 6 och 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herrar Söderström och af Ugglas.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 248
Nej - 44
Avstår - 5

Punkterna 8 och 9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 A av herrar Söderström och af Ugglas, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten 10 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 A av herrar Söderström och af Ugglas.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderström begärde

Nr 35

Onsdagen den
12 mars 1975

Ändrade gränsbelopp för beskattning av dödsbo som handelsbolag

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 249
Nej - 44
Avstår - 5

Punkten 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av herr Hermansson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 12 och 13

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 2 Föredrogs

Finansutskottets betänkanden

Nr 2 med anledning av i propositionen 1975:1 framlagt förslag om ökad rörlig kredit i riksgäldskontoret för myndigheter som bedriver uppdragsverksamhet

Nr 3 med anledning av i propositionen 1975:1 behandlade för flera huvudtitlar gemensamma frågor såvitt avser programbudgetering

Nr 4 med anledning av i propositionen 1975:1 framlagda förslag såvitt avser de kungl. hov- och slottsstaterna jämte motioner

Nr 5 med anledning av i propositionen 1975:1 framlagt förslag om anslag till oförutsedda utgifter för budgetåret 1975/76

Nr 6 med anledning av i propositionen 1975:1 framlagt förslag om anslag till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1975/76

Nr 7 med anledning av propositionen 1975:2 med förslag om tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1974/75 såvitt avser finansdepartementets verksamhetsområde

Nr 8 med anledning av propositionen 1975:2 med förslag om tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1974/75 såvitt avser statens allmänna fastighetsfond

Nr 9 med anledning av skrivelse från fullmäktige i riksgäldskontoret angående riksgäldskontorets uppdrag att anskaffa bostäder för riksdagsledamöter, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 3 Ändrade gränsbelopp för beskattning av dödsbo som handelsbolag

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 5 med anledning av motion om ändrade gränsbelopp för beskattning av dödsbo som handelsbolag.

I detta betänkande behandlades motionen 1975:703 av herr Krönmark (m) vari hemställt att riksdagen skulle besluta att dödsbo äldre än två år beskattades som handelsbolag om inkomsten var över 20 000 kr. och/eller förmögenheten översteg 200 000 kr.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1975:703.

Reservation hade avgivits av herrar Magnusson i Borås (m) och Nilsson i Trobro (m) vilka ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:703 skulle anta av reser-
vanterna framlagt förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen
(1928:370).

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! År 1966 beslöt riksdagen att oskiftade dödsbon efter fyra år skulle beskattas som handelsbolag under förutsättning att inkomsten översteg 10 000 kr. och att det förvaltade kapitalet översteg 100 000 kr. Viss möjlighet för dispens infördes under förutsättning att tvist förelåg om testamente eller dylikt.

I motionen 703 av herr Krönmark har nu föreslagits att dessa belopp höjs till 20 000 resp. 200 000 kr. med hänvisning till den penningvärdeförsämring som sedan dess har ägt rum. Ett annat motiv är att den nya fastighetstaxeringen kommer att medföra att många dödsbon får sin förmögenhet betydligt höjd. Ytterligare ett motiv för en höjning är att det skattepliktiga beloppet för förmögenhet sedan de nuvarande bestämmelsernas tillkomst har höjts till 200 000 kr.

Liksom vid lagens tillkomst torde det nu finnas starka motiv för att dessa små dödsbon inte blir beskattade som handelsbolag, något som medför mycket krångliga taxeringsproblem. Detta gäller i synnerhet om det är fråga om många dödsbodelägare. Jag hörde i går bl. a. berättas om ett dödsbo med inte mindre än ett femtiotal dödsbodelägare, där förmögenheten inte var större än omkring 130 000 kr. Det är naturligt att sådana fall medför oerhört mycket arbete och besvär dels för taxeringsmyndigheten, dels för de skattskyldiga. Därför är det av stort värde att man har gränser som gör att ett större antal dödsbon slipper bli beskattade såsom handelsbolag. Beskattningen av ett vanligt dödsbo blir betydligt enklare.

Det är dessa praktiska skäl som gjort att man genom denna motion velat minska detta krångel. Det är också därför som jag yrkar bifall till den reservation som fogats till utskottets betänkande.

Herr CARLSTEIN (s):

Herr talman! Nu gällande bestämmelser att efter en väl tilltagen avvecklingstid oskiftade dödsbon skall beskattas såsom handelsbolag tillämpas fr. o. m. 1969 års taxering. Dessa bestämmelser tillkom för att man ville undanröja möjlighet till skatteflykt. Tidigare bestämmelser för beskattning av dödsbon medförde att det under vissa förhållanden var

Onsdagen den
12 mars 1975

*Ändrade gränsbe-
lopp för beskattning
av dödsbo som
handelsbolag*

förenat med avsevärda fördelar ur beskattningssynpunkt att låta ett dödsbo bestå i stället för att skifta det. Detta gällde speciellt när det oskiftade dödsboet hade höga inkomster och beskattningsbara förmögenheter. Upplöses i ett sådant fall dödsboet blir delägarna skattskyldiga för boets inkomster och förmögenhet. Under sådana förhållanden kunde de skattskyldiga genom att underlåta att upplösa dödsboet vinna stora förmåner ur beskattningssynpunkt. Det var givetvis inte tillfredsställande att delägarna i dödsboet skaffade sig skattelättnader genom att underlåta att skifta boet sedan den egentliga boutredningen avslutats.

De nu gällande reglerna innebär att under en viss väl tilltagen normaltids för avveckling av dödsboförvaltningen – den är satt till fyra kalenderår – gäller att dödsboet behandlas som en enhet i beskattningshänseende. Därefter behandlas dödsboet som handelsbolag under förutsättning att det har en till statlig inkomstskatt taxerad inkomst som överstiger 10 000 kr. eller en skattepliktig förmögenhet överstigande 100 000 kr. De efterlevande har således god tid att avveckla boet och inrätta sig efter de nya förhållandena.

I den motion som föranlett moderatreservationen yrkas att beloppsgränserna skall höjas till det dubbla, dvs. 20 000 kr. i inkomst och 200 000 kr. i förmögenhet. Utskottsmajoriteten har inte kunnat biträda yrkandena med hänsyn till att en sådan åtgärd skulle innebära att flera dödsbon än f. n. av skatteskal skulle behållas oskiftade längre tid än som erfordras för dödsboavvecklingen. Ett sådant resultat anser utskottets majoritet inte tillfredsställande vare sig ur rättvisesynpunkt eller av praktiska skäl.

Med hänvisning till det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 5 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 247

Nej - 44

§ 4 Föredrogs

Skatteutskottets betänkande

Nr 6 med anledning av motion om fri expedition vid förvärv av svenskt medborgarskap

Lagutskottets betänkanden

Nr 5 med anledning av propositionen 1975:10 med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken (regler om kyrklig vigsel) jämte motion

Nr 6 med anledning av motion om förstärkt besittningsskydd vid jordbruksarrende

Nr 7 med anledning av motion angående strandägares rätt att hålla brygga i annans vattenområde

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 5 Föredrogs utrikesutskottets betänkande nr 1 med anledning av propositionen 1975:1 i vad avser anslag för budgetåret 1975/76 inom utrikesdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1-6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 7

Information om mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor

Regeringen hade i propositionen 1975:1, bilaga 5 (utrikesdepartementet), under punkten E 3 föreslagit riksdagen att till information om mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor för budgetåret 1975/76 anvisa ett anslag av 2 065 000 kr.

Under detta anslag beräknades bl. a. medel för Svenska FN-förbundet, Svenska freds- och skiljedomsföreningen samt Svenska sektionen av Amnesty International.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1975:252 av herr Takman m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen under tredje huvudtiteln E 3 (prop. 1975:1, bilaga 5) anvisade 60 000 kr. till Svenska freds- och skiljedomsföreningen för informationsverksamhet,

1975:735 av herrar Hjorth och Svensson i Kungälv (s), vari föreslagits

1. att riksdagen beviljade Svenska sektionen av Amnesty International ett anslag på 25 000 kr.

2. att riksdagen till information om mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor för budgetåret 1975/76 anvisade ett anslag på 2 071 000 kr. samt

1975:1149 av fru Fredgardh m. fl. (c, m, fp).

Nr 35

Onsdagen den
12 mars 1975

*Information om
mellanfolkligt
samarbete och
utrikespolitiska
frågor*

Onsdagen den
12 mars 1975

*Information om
mellanfolkligt
samarbete och
utrikespolitiska
frågor*

Utskottet hemställde

1. att riksdagen gav regeringen till känna vad utskottet anfört om ökade statliga bidrag till Svenska FN-förbundet,
2. att riksdagen i anledning av regeringens förslag och med bifall till motionen 1975:735 samt med avslag på motionerna 1975:252 och 1975:1149 till Information om mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor för budgetåret 1975/76 anvisade ett anslag av 2 071 000 kr.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! När Per Anders Fogelström i början på 1970-talet gav ut en historik i bokform över Svenska freds- och skiljedomsföreningen, kallade han den *Berättelsen om en okänd folkrörelse*. "En okänd folkrörelse" efter så många år av verksamhet! Det är litet märkligt, för denna organisation, Svenska freds- och skiljedomsföreningen, har dock haft en betydelse som inte är mätbar med kvantitativa mått men som utan tvekan varit mycket stor.

En lång rad av namnkunniga politiker – S. A. Hedlund, Adolf Hedin, Karl Staaff, Hjalmar Branting, Carl Lindhagen och Karl Kilbom – har varit aktiva medlemmar. August Strindberg skänkte 1912 1 000 kr. "till bekämpandet av det militaristiska lögnkriget". Han hörde till de många som ekonomiskt möjliggjort Svenska freds- och skiljedomsföreningens arbete under dess snart hundraåriga historia. Också nu är det sådana bidrag från medlemmar och andra som fyller de hål i budgeten man får trots sträng sparsamhet.

Jag ser inget negativt i detta. Tvärtom finns det mycket av värde i den kamp för sin existens som många folkrörelser måste föra. En organisation som bygger på sina medlemmars och sympatisörers frivilliga arbete och offervilja blir nog i regel mera uppskattad av dem än den organisation som har råd att betala för varje arbetsuppgift. Svenska freds- och skiljedomsföreningen är, så vitt man vet, världens äldsta fredsoorganisation, och det skulle den givetvis inte ha blivit om den inte i alla tider hade haft hängivna medlemmar, som varit beredda att offra tid och i allmänhet också pengar på dess verksamhet.

Men alla vet att det numera är svårt eller omöjligt att driva en utåtriktad idell verksamhet med enbart medlemsavgifter och frivilliga bidrag som ekonomisk bas. Svenska freds- och skiljedomsföreningen behöver pengar för informationsverksamhet: en skriftserie, utställningar, skolprogram, studieverksamhet osv. Det ursprungliga statliga bidraget har höjts med mindre belopp vid några tillfällen. Den här gången föreslås en höjning med 4 000 kr. till 25 000 kr. I motionen 252 har jag och några partikamrater föreslagit en höjning till 60 000 kr., alltså det belopp som organisationen har begärt att få och som den visat att den behöver.

Vi anser att det är viktigt att de många väsentliga insatser som Sverige gör i FN och inom ramen för särskilda konferenser för fred och mellanfolkligt samarbete ständigt bärs upp av en välinformerad och engagerad

folkopinion. Vi anser också att det är viktigt att det tas inte bara statliga utan också folkliga initiativ mot hotet om ett kärnvapenkrig, för nedrustning, för utvecklandet av fredsfrämjande internationella förbindelser. Vi anser att Svenska freds- och skiljedomsföreningen fullgör en viktig uppgift i båda dessa hänseenden och inte bör hämmas i sin verksamhet av brist på pengar.

Därför yrkar jag bifall till motionen 252.

Herr HJORTH (s):

Herr talman! Den svenska sektionen av Amnesty International utför ett mycket betydelsefullt arbete för de politiska fångarna världen över. Man verkar för deras frigivning, hjälper fångarnas familjer, rapporterar om förhållandena i fängelser samt arbetar för förbud mot tortyr och för dödsstraffets avskaffande.

Utan den omfattande informationsverksamhet som Amnesty bedriver skulle det inte vara möjligt att få stöd och hjälp i detta arbete. Förutom den opinionsbildande betydelse arbetet har utgör det även en påtryckning på de många regimer som alltjämt och tyvärr, tycks det, i ökad omfattning kränker de mänskliga rättigheterna.

Jag har tillsammans med herr Svensson i Kungälv i motionen 735 föreslagit en ökning av anslaget till Amnesty International med 6 000 kr. utöver vad regeringen föreslagit. Till vår glädje har utrikesutskottet ansett organisationens informationsverksamhet så angelägen att det tillstyrkt vår framställning. Låt mig få uttala ett tack till utskottet för detta. Jag är förvissad om att det högre bidraget på 25 000 kr. – en ökning med 10 000 kr. sedan föregående år – kommer att betyda intensifierad upplysningsverksamhet om förhållanden i andra länder. Det kommer att främja en målsättning som Amnesty arbetar för, nämligen en humanare behandling av politiska fångar. Man avser att bl. a. samla in uppgifter om dem som sitter fängslade på grund av att de engagerat sig i fackligt pionjärbete. Genom att offentliggöra och sprida dessa uppgifter hoppas man att lättnader så småningom skall kunna införas i diktaturländerna och att arbetarna skall få möjlighet att bedriva den fackliga verksamheten utan hinder. Det tillhör de mänskliga rättigheterna, och det är också en av Amnestys målsättningar och uppgifter att genom sin information verka för detta i alla länder.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utrikesutskottets hemställan.

Herr ARNE GEIJER i Stockholm (s):

Herr talman! De två talarna före mig har varmt yrkat bifall till motioner om anslag för föreningars informationsverksamhet. Naturligtvis kan man i en debatt som denna framföra många yrkanden och förslag om förbättrade anslag, och man kan göra det med mycket varmt hjärta därför att det gäller ett område där det naturligtvis alltid saknas medel för den verksamhet som de olika organisationerna vill bedriva.

Det har inte varit möjligt att biträda annat än rätt små och ur mo-

Onsdagen den
12 mars 1975

*Offentliggörande av
handlingar om
Raoul Wallenberg
m. m.*

tionärernas synpunkt otillfredsställande belopp. Jag utgår ifrån att det inte skulle finnas möjlighet att föra fram sådana förslag från utskottet att motionärerna skulle känna sig tillfredsställda – med undantag för en motionär som här nyss har yttrat sig.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan då det gäller samtliga här berörda organisationer.

Överläggningen var härmed slutad.

M o m. 1

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 252 av herr Takman m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 8–10

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 6 Offentliggörande av handlingar om Raoul Wallenberg m. m.

Föredrogs utrikesutskottets betänkande nr 2 med anledning av motioner om offentliggörande av handlingar om Raoul Wallenberg m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975:327 av herr Björck i Nässjö m. fl. (m), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde

1. att en "vitbok" rörande de dokument som framkommit på senare år i fallet Wallenberg färdigställdes och publicerades,

2. att hemligstämpeln rörande det arkiv i ärendet som fanns hos utrikesdepartementet hävdes, utom i de fall då enskild person kunde komma att lida skada samt

1975:457 av herrar Ahlmark och Olsson i Kil (fp), vari yrkats att riksdagen uttalade att regeringen borde tillsätta en medborgarkommission att granska tillgängliga handlingar om Raoul Wallenberg i syfte att ge regeringen råd om vad som borde offentliggöras enligt den princip som omnämnts i motionen.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle anse motionerna 1975:327 och 1975:457 besvarade med vad utskottet anförde.

Reservation hade avgivits av fru tredje vice talmannen Nettelbrandt (fp) och herr Åberg (fp) som ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1975:457 och med anledning av motionen 1975:327 hos regeringen begärde att en medborgarkommision tillsattes med uppgift att granska tillgängliga handlingar om Raoul Wallenberg i syfte att ge regeringen råd om vad som borde offentliggöras enligt den princip som omnämnts i förstnämnda motion.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det är nu 30 år sedan den svenske legationssekreteraren Raoul Wallenberg greps i Budapest och fördes bort av sovjetiska trupper. Många hundratals judar hade han räddat från att dödas av nazisterna. Han sparade inga ansträngningar och undvek få risker när han sökte värna människoliv under de sista krigsmånaderna i Ungern.

Mycket talar för att någon motsvarande ansträngning från svensk sida att rädda Raoul Wallenberg inte gjordes under de månader och år då vi säkert vet att han levde i sovjetiska fängelser. Skärvor av information har nått oss: under 1940-talet visade regeringen av allt att döma en nästan otrolig nonchalans i arbetet på att vinna klarhet om Raoul Wallenberg. Det är nu historia. Men Raoul Wallenberg är ännu inte historia. I år är han – eller skulle vara – 62 år. Han kan vara i livet, han kan vara död. Våra spekulationer på den punkten får inte vara avgörande. Harald Wigforss har, som vi nämner i motionen 457, kommenterat invändningen "Lever verkligen Wallenberg?" på följande sätt:

"Tyvärr innehåller den klenrogna frågan en väsentlig del av förklaringen till att Wallenbergs öde än så länge förblivit ouppklarat. Han är nog död nu, alternativt: det går aldrig att få klarhet. Detta tvivel blev i ett tidigare skede det officiella Sveriges försåtliga psykologiska ursäkt för att inte lägga in full kraft i efterforskningarna, och därmed köpte man sig fri från ytterligare bråk med ryska regeringen. Senare togs saken upp med långt större kraft, men då hade oersättlig tid gått förlorad."

Två vitböcker har getts ut, 1957 och 1965. De är mycket kortfattade. Samtidigt vet vi att UD:s arkiv om Raoul Wallenberg är mycket tjockt, att massor av handlingar där ligger oåtkomliga under hemligstämpeln. Under dessa 30 år har mycket samlats om honom. Det är av betydelse att ställa det mesta av det materialet till allmänhetens, forskningens och massmediernas förfogande.

Men det finns enskilda medborgares säkerhet som kan hotas om *allt* material blir offentligt, lyder invändningen. Den har vi också tagit hänsyn till i motionen och i reservationen. Folkpartiet begär att en medborgarkommision omedelbart tillsätts. Den kan bestå av experter på olika områden, personer med stort förtroende i olika grupper. De bör ha erfarenhet från politik, juridik, publicistik och historisk vetenskap. Man kan tänka sig ett par professorer på sådana fält, ett par erfarna tidningsmän, ett par diplomater med stor kunskap om sådana här frågor. De skulle få tillgång till *allt* material och sedan ge regeringen råd om vad

Nr 35

Onsdagen den
12 mars 1975

*Offentliggörande av
handlingar om
Raoul Wallenberg
m. m.*

Onsdagen den
12 mars 1975

*Offentliggörande av
handlingar om
Raoul Wallenberg
m. m.*

i detta material som inte bör offentliggöras. Därefter borde regeringen kunna öppna de handlingar som denna medborgarkommission ansåg att man utan risk kan göra tillgängliga för allmänheten.

Så tycker nu inte utskottets majoritet. Den skriver: "Ansvaret för frågan om offentliggörandet kan inte delas med en medborgarkommission på det sätt som föreslagits i motionen 457."

Varför kan man inte det? Regeringen har ju rätt att offentliggöra handlingar i utrikespolitiska frågor långt innan 50-årsgränsen har nåtts. Naturligtvis har regeringen därmed också rätt att be en medborgarkommission av det slag som vi skisserat att gå igenom materialet för att få ett välgrundat råd, som inte kan misstänkas för partipolitiska avsikter. Sedan blir det regeringen som fattar det formella beslutet om offentliggörandet.

Varför skulle ett sådant förfarande vara omöjligt? Utrikesutskottets majoritet argumenterar inte, man bara slår fast en ståndpunkt. Jag antar att det är några formaliteter, som uppskattas mer på UD än ute bland allmänheten, som här varit vägledande. Men nog behöver vi i riksdagen ett klarare besked från de tre partier som i utrikesutskottet nu avstyrkt folkpartiets krav.

Många forskare och publicister försöker i dag att pussla samman de informationer som kommer ut om Wallenberg. De har en svår uppgift, eftersom de inte har tillgång till UD:s hemliga dossierer. Journalisten Lennart Widing skrev i Expressen häromdagen på följande sätt: "Deras möda löper den beklagliga risken att förbli fåfång så länge de inte har möjlighet att kontrollera, väga och bedöma sina rön mot bakgrund av den väldiga informationsmassa som samlats i UD:s akt." Widing resonerar om det här läget och når slutsatsen att motionen 457 anvisar en väg både att nå ökad offentlighet och att skydda enskildas berättigade intressen.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Raoul Wallenbergs öde har under en lång tid intresserat och upprört många människor. Den 17 januari 1945, alltså i dagarna för drygt 30 år sedan, bortfördes han, som här har nämnts av ryska trupper i Budapest, där han utövade en omfattande humanitär verksamhet i krigets slutskede. Vad som därefter har skett vet vi väldigt litet om. Det har varit en serie av undanflykter och osanningar från de ryska myndigheternas sida och understundom har man haft en känsla av, särskilt i den här affärens inledningsskede, att det från svenskt håll kanske inte har gjorts vad som ändå varit möjligt för att vinna klarhet.

Fallet Wallenberg har under dessa 30 år tidvis varit föremål för en intensiv politisk debatt och för ett stort intresse från allmänhetens sida. På en lång rad punkter föreligger oklarhet, inte blott vad gäller de ryska myndigheternas handlingssätt utan också rörande det sätt varpå man från svensk sida har skött efterforskningarna och förhandlingarna.

I utrikesdepartementets arkiv finns en omfattande samling akter kring Wallenberg. Det rör sig i dag om ganska många hyllmeter. Dessa är hemligstämplade på 50 år. De är inte ens tillgängliga för seriösa forskare. Dessa handlingar, som skulle kunna kasta ljus över en del av det som hänt Wallenberg, ligger alltså inlåsta i UD:s valv.

På senare år har det framkommit en del vittnesmål som väckt betydande uppmärksamhet i massmedia om att Raoul Wallenberg vid en relativt sen tidpunkt – i slutet av 1960-talet – skulle ha varit vid liv. Huruvida detta är trovärdiga vittnesmål undandrar sig mitt bedömande. Det finns anledning att i frågor av det här slaget vara skeptisk, därom råder ingen tvekan. Men det får inte hindra att debatten i ärendet onödigt stryps genom bristande tillgång till det material som finns.

Regeringen har år 1957 och 1965 givit ut två s. k. vitböcker i ärendet. Det finns all anledning att de många vittnesmål som framkommit under den senaste tioårsperioden redovisas på ett motsvarande sätt. Härvid måste självfallet all rimlig hänsyn tas till det skydd som kan erfordras för att hindra ett röjande av enskildas identitet. De dokument som innehåller känsliga uppgifter om enskilda skall naturligtvis behandlas så att de inte kommer någon till skada. Ingen har heller krävt att arkivet utan vidare skulle frisläppas. Tvärtom har alla de som deltagit i denna debatt varit fullt medvetna om de problem som finns i det här avseendet.

Utrikesutskottets majoritet har i sitt betänkande ingenting att i princip erinra mot att man ger ut en vitbok. Jag tycker att det är ett värdefullt ståndpunktstagande. Det är emellertid mindre tillfredsställande att man i praktiken lägger ansvaret och initiativet i frågan på regeringen. Man överlåter åt regeringen att "vid den tidpunkt som bedöms lämplig" lämna en offentlig redogörelse för fallet. Det här uttalandet ger inga som helst riktlinjer för när en vitbok skall kunna publiceras.

Jag är, herr talman, rädd för att ingenting kommer att hända i denna fråga om inte riksdagen ger ett klarare ställningstagande till känna. Därför vill jag yrka bifall till första att-satsen i motionen 1975:327, som väckts av ett stort antal moderata ledamöter här i kammaren. I sak skiljer sig vårt yrkande från utskottsmajoritetens genom att det här är fråga om en direkt beställning till regeringen att snarast sammanställa en vitbok av det slag som gavs ut 1957 och 1965.

Jag vill understryka att det finns intressant material för en sådan vitbok. Jag har själv de senaste åren kommit att intressera mig för fallet och vet i någon utsträckning vad för slag av material som finns. Jag har genom olika omständigheter haft tillgång till en del av det, och min bedömning är att det är material som är av sådant intresse att det, med vissa inskränkningar, bör komma till allmänhetens kännedom.

I detta sammanhang brukar man ibland få höra att det är osannolikt att Wallenberg fortfarande skulle befinna sig vid liv. Inom parentes sagt skulle han i så fall vara drygt 60 år gammal. Dess värre finns det naturligtvis saker som talar för att han inte längre är i livet, men därom har vi i dag ingen som helst säker kunskap och i vilket fall som helst

Onsdagen den
12 mars 1975

*Offentliggörande av
handlingar om
Raoul Wallenberg
m. m.*

rymmer frågan så många intressanta aspekter, både politiska och principiella, att den inte utan vidare får avföras från riksdagens uppmärksamhet.

Jag är övertygad om att den svenska regeringen följer fallet med stor uppmärksamhet och gör vad den kan för att skapa klarhet. Det är åtminstone mitt personliga intryck – i varje fall vad gäller de senaste åren, som jag i någon mån har kunnat överblicka. Hur frågan sköttes i inledningsskedet finns det olika uppfattningar om och dem vill jag inte ta upp i denna debatt. Men just mot den bakgrunden, herr talman, tycker jag att det verkligen är motiverat – och kan inte förstå den tvekan som uppenbarligen finns – att regeringen ger ut en sådan här vitbok så snart det är praktiskt möjligt och att vi gör en direkt beställning på den här punkten.

Herr talman! I denna fråga finns det anledning för riksdagen att ta hänsyn till det stora intresse som allmänheten och massmedia visat för Raoul Wallenbergs öde. Det här intresset har under de senaste två åren manifesterat sig i en rad televisionsprogram, en mångfald artiklar och en intressant nyutkommen bok i ärendet. Det finns anledning att offentligt redovisa det som hänt under de senaste 10 åren, dvs. sedan den senaste vitboken gavs ut. Låt oss därför hoppas att det inom en inte alltför avlägsen framtid kommer ett frisläppande av så många dokument som möjligt och att dessa görs tillgängliga för forskningen. Enligt min mening har Sveriges riksdag ett moraliskt ansvar för att åtgärder av detta slag vidtas. Vi får inte glömma bort och inte skjuta ifrån oss det gripande människoöde som Raoul Wallenberg representerar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till första att-satsen i motionen 1975:327.

I detta anförande instämde fru Kristensson samt herrar Schött och Hovhammar (samtliga m).

Herr ARNE GEJER i Stockholm (s):

Herr talman! Denna fråga, som rör Raoul Wallenberg, är en av de frågor på vilka det under många år lagts ned ett mycket omfattande arbete för att skapa klarhet i. Såsom herr Björck i Nässjö sade i sitt anförande har det vid två olika tillfällen getts ut vitböcker, vilket naturligtvis i och för sig var nödvändigt. När nu nya åtgärder krävs kan man bara konstatera, vilket utrikesutskottet har gjort, att det inte har inträffat någonting nytt som ger möjlighet och grund för fortsatta undersökningar i ärendet.

Den 20 maj 1974 besvarade utrikesministern här i kammaren en interpellation i ärendet. Han tog upp frågan om de rykten som har cirkulerat om att Wallenberg skulle leva och att uppgifter härom kommit från olika personer. Utrikesministern kunde därvid meddela att undersökningar skulle göras i samtliga de fall där sådana rykten kommer till regeringens kännedom, och så har regeringen också förfarit vid varje tillfälle som

sådana rykten har dykt upp. Men vid varje tillfälle har man kunnat konstatera att det inte har funnits möjligheter att få fram några uppgifter som ger dessa rykten en sanningshalt. Vi kan också i dag konstatera att det inte har tillkommit några uppgifter av sådant slag.

När vi i utskottet har behandlat motionerna i detta ärende har vi varit tämligen ense om att det i varje fall inte f. n. finns möjligheter att få fram någonting som ytterligare belyser frågan. Ändå har reservation anförts av två ledamöter i utskottet, något som dock inte förrycker enigheten i synen på denna fråga inom utskottet.

Herr talman! Jag vill med det anförda yrka avslag på herr Björcks i Nässjö hemställan om bifall till motionen 327. Jag yrkar samtidigt avslag på den reservation som är fogad vid utskottets betänkande och bifall till utskottets hemställan.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Herr Arne Geijer tog upp huvudpunkten i reservationen, nämligen att det finns ett utomordentligt omfattande hemligstämplat material i UD:s arkiv. Det vore av värde för forskningen, för journalistiken och för allmänheten att få tillgång till detta material utom sådana handlingar som kan skada enskilda medborgare.

Nu försäkrar herr Geijer att ingenting nytt har inträffat. Det vet vi inte förrän vi får se materialet. Herr Geijer påstår vidare att utrikesministern – när rykten förekommit – gjort allt vad han kunnat för att undersöka deras bakgrund. Det kan vi heller inte få klarhet i förrän vi får se materialet.

Herr Geijer säger kategoriskt att det inte finns något nytt som belyser frågan. Ja, vi vet ju inte ens vad som finns i de gamla handlingarna som kan belysa frågan, eftersom detta material är hemligt.

Vi liberaler har den utgångspunkten att det är hemligstämpeln som skall motiveras, inte offentligheten. Vi har funnit en lösning på frågan hur man skall offentliggöra Wallenberghandlingarna utan att utsätta framför allt några sovjetiska medborgare för risker. Regeringen bör tillsätta en medborgarkommission av experter med erfarenheter från diplomati, journalistik och historisk vetenskap. Den får gå igenom allt material och ge regeringen råd om vilka handlingar som inte bör släppas fria och vilka som kan offentliggöras.

Men utrikesutskottets majoritet säger: "Ansvaret för frågan om offentliggörandet kan inte delas av en medborgarkommission på det sätt som föreslagits i motionen 457." Jag ställer till utrikesutskottets majoritet frågan: Varför kan man inte göra det? Är inte detta ett bra sätt att både verka för ökad offentlighet och värna om enskilda medborgares berättigade intressen?

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Detta är, som jag sade i mitt första anförande, en fråga som verkligen har en gripande mänsklig aspekt, och jag tycker mot den

Onsdagen den
12 mars 1975

*Offentliggörande av
handlingar om
Raoul Wallenberg
m. m.*

bakgrunden att den självfallet inte bör vara föremål för partipolitisk strid. Jag tror inte att det på något sätt gagnar saken.

Vad frågan nu gäller är om vi i form av en vitbok skall ge ut det material, som kommit fram under de senaste tio åren, på samma sätt som tidigare skett och i vilken utsträckning vi skall låta tidigare material i ärendet bli offentliggjort.

Beträffande den första punkten – vitboken – är det min bestämda uppfattning att det under de tio åren har hänt så pass mycket att det motiverar utgivandet av en vitbok. Jag har här en del av det material som enligt mitt sätt att se skulle kunna publiceras i en sådan vitbok, naturligtvis med vissa strykningar för att enskilda människor – inte bara från Sovjetunionen utan också från Östeuropa i övrigt – inte skall komma till skada. Det här materialet, herr talman, är av intresse, av *allmänt* intresse.

När det gäller handlingarna i övrigt från den här långa tiden har jag svårt att förstå den tveksamhet som finns, i varje fall mot att låta seriösa forskare få tillgång till materialet. Jag tycker att det inte rimligtvis borde kunna finnas någon sådan tvekan hos utskottsmajoriteten och hos regeringen.

Vad som i dag händer i det här ärendet är det naturligtvis svårt att yttra sig om. Vi vet så förfärligt litet därför att så mycket är hemligstämplat. Jag vill i alla fall passa på tillfället att säga, att jag är övertygad om att man gör vad man kan. Såvitt jag kan förstå har också regeringen tagit de nya uppgifter som har kommit fram under de senaste åren på allvar och vidtagit de undersökningar som behövs. Mot den bakgrunden har jag, herr talman, litet svårt att begripa varför man i dag inte vill gå med på vare sig vitbok eller offentliggörande. Ett ståndpunktstagande av riksdagen som är mera preciserat än det som finns i utskottsmajoritetens skrivning skulle kunna föra den här frågan framåt.

Herr ARNE GEIJER i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Björck i Nässjö säger att detta är en fråga som inte bör bli föremål för partipolitisk strid, och det vore väl det mest olyckliga man kan tänka sig. Jag vet inte var han har fått en så befämd tanke ifrån. Regeringen skulle naturligtvis inte ha ett dugg intresse av att göra detta till en partipolitisk stridsfråga, och jag föreställer mig att det skulle vara svårt att göra det, även om man ville det.

Herr Björck talar som om han egentligen kände till allt det där materialet själv, vilket jag inte vet om han gör. Jag har svårt att tro att han verkligen har haft möjligheter att så tränga in i materialet.

När vi i utskottet har behandlat denna fråga har vi naturligtvis också trott på att regeringen, som den säger, är beredd att göra alla de undersökningar och klarlägganden som det finns möjlighet att göra. En väsentlig punkt här är just att man bör vara aktsam med offentliggöranden med hänsyn till svårigheter som vissa uppgiftslämnare skulle kunna komma att få.

Herr Ahlmark för ett resonemang som om man skulle kunna offent-

liggöra materialet omedelbart, bara man får titta på det först. Regeringen har möjligheter att i morgon dag offentliggöra material som man bedömer att man kan offentliggöra utan att åstadkomma svårigheter för olika personer. Varför skulle riksdagen ha ett intresse av att fatta ett beslut som gör det omöjligt att skydda personer, som har varit hyggliga nog att hjälpa till med utredningar på olika punkter och som kanske har lämnat uppgifter under löfte om att dessa icke skall bringas till offentlig kännedom? Det finns naturligtvis ingenting som talar för att regeringen har något annat intresse av hemligstämpeln, när man under dessa 30 år har lagt ned ett så intensivt arbete. Det är riktigt som herr Ahlmark sade i ett av sina anföranden att på utrikesdepartementet finns hyllmetrar med handlingar som berör Raoul Wallenberg och hans öde.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på övriga förslag.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Herr Arne Geijer och jag är uppenbarligen överens om – och det är roligt – att detta är en fråga som inte bör bli föremål för partipolitisk strid. Om vi är överens och om det nu inte råder några olika uppfattningar partipolitiskt sett i detta sammanhang, har jag svårt att förstå den tvekan som tydligen finns hos utskottsmajoriteten att ta ett steg framåt i denna fråga och offentliggöra en del av materialet.

Jag har, herr talman, naturligtvis inte haft möjlighet att gå igenom hela detta arkiv. Det har jag ingen som helst rätt till. Men under de senaste åren har jag haft möjlighet att se på en del av det material som finns. Det materialet tycker jag är så pass intressant att det är värt en publicering. Jag vill understryka att vi moderater när det gäller de senaste åren såvitt jag kan förstå har vitsordat att denna fråga har skötts på ett vederbörligen riktigt sätt av regeringen. Just därför har jag svårt att förstå varför regeringen motsätter sig en vitbok, när regeringen var med på detta 1957 och 1965.

Visst finns det svårigheter när det gäller ett arkiv som omfattar så här många hyllmeter. Saken är emellertid bortåt 30 år gammal vid denna tidpunkt. Under dessa 30 år har man väl haft alla rimliga möjligheter att successivt låta en del av materialet bli offentligt.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Herr Arne Geijer frågar varför riksdagen skall fatta ett beslut, som inte skyddar enskilda medborgares intressen. Det undrar jag med. Ingen har heller yrkat på ett sådant beslut. Vad vi har begärt är en medborgarkommission med den sammansättning som står i motionen och reservationen och med den uppgift som där beskrivs. Kommissionen skulle arbeta för ett offentliggörande av det mesta av det mycket stora material som finns om Wallenberg i UD:s arkiv utan att hota enskildas säkerhet.

Jag vill fråga herr Arne Geijer: Av vilken anledning skriver utskottet

Onsdagen den
12 mars 1975

*Offentliggörande av
handlingar om
Raoul Wallenberg
m. m.*

att "ansvaret för frågan om offentliggörandet kan inte delas med en medborgarkommission på det sätt som föreslagits i motionen 457"? Vilka konkreta skäl finns mot en sådan lösning?

Herr ARNE GEIJER i Stockholm (s):

Herr talman! Ansvaret för offentliggörande måste tas av regeringen – inte av någon annan, även om det kallas för en medborgarkommission – när den dagen inträffar att offentliggörande skall ske.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det är sant att regeringen fattar beslut om offentliggörandet. Men regeringen kan *ta råd* av en medborgarkommission. Det skulle rensa luften i den här frågan att offentliggöra en rad handlingar av stort allmänt intresse.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr TALMANNEN yttrade: Under överläggningen har yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels bifall till reservationen av fru tredje vice talmannen Nettelbrandt och herr Åberg och dels bifall till punkten 1 av hemställan i motionen nr 327 av herr Björck i Nässjö m. fl. Propositioner ställs först på sistnämnda yrkande och därefter på utskottets hemställan i övrigt.

Punkten 1 av hemställan i motionen nr 327 av herr Björck i Nässjö m. fl.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 327 i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Björck i Nässjö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 2, såvitt avser punkten 1 av hemställan i motionen nr 327, röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 327 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Björck i Nässjö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat: .

Ja – 221

Nej – 42

Avstår – 35

Utskottets hemställan i övrigt

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru tredje vice talmannen Nettelbrandt och herr Åberg i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ahlmark begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i övrigt i betänkandet nr 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fru tredje vice talmannen Nettelbrandt och herr Åberg i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ahlmark begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 228
Nej - 35
Avstår - 34

§ 7 Förvärv av aktier i AB Pripps Bryggerier

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 8 med anledning av propositionen 1975:7 om förvärv av aktier i AB Pripps Bryggerier jämte motioner.

I propositionen 1975:7 (finansdepartementet) hade regeringen föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att godkänna avtal efter de riktlinjer chefen för finansdepartementet anfört mellan staten och PRIBO (Prippbolagen) Aktiebolag,

2. till Förvärv av aktier i Aktiebolaget Pripps Bryggerier på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1974/75 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 232 000 000 kr.,

3. uppdra åt fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti för lån till Aktiebolaget Pripps Bryggerier och Tingsryds Bryggeri Aktiebolag m. m. med sammanlagt högst 185 000 000 kr. jämte räntor:

I detta sammanhang hade behandlats de i anledning av propositionen väckta motionerna

1975:614 av herr Bohman m. fl. (m) och

1975:618 av herr Fridolfsson (m), i vilka hemställts att riksdagen skulle avslå propositionen.

Nr 35

Onsdagen den
12 mars 1975

*Förvärv av aktier i
AB Pripps Bryggerier*

Onsdagen den
12 mars 1975

*Förvärv av aktier i
AB Pripps Bryggerier*

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till propositionen 1975:7 och avslag på motionerna 1975:614 och 1975:618 skulle

1. bemyndiga regeringen att godkänna avtal mellan staten och PRIBO (Prippbolagen) Aktiebolag efter de riktlinjer som angivits i propositionen,
2. till Förvärv av aktier i Aktiebolaget Pripps Bryggerier på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1974/75 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 232 000 000 kr.,
3. uppdra åt fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti för lån till Aktiebolaget Pripps Bryggerier och Tingsryds Bryggeri Aktiebolag m. m. med sammanlagt högst 185 000 000 kr. jämte räntor.

Reservation hade avgivits av herrar Regnéll (m) och Komstedt (m) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionerna 1975:614 och 1975:618 skulle avslå propositionen 1975:7.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Moderata samlingspartiet har yrkat avslag på regeringsförslaget att staten skulle etablera sig som öltillverkare och Coca-Cola-agent genom att köpa aktiemajoriteten i Pripps Bryggerier. Vi kan inte se något skäl som talar för en sådan åtgärd, däremot många som talar mot.

Nykterhetspolitiska skäl kan, säger de som har arbetat inom alkoholpolitiska utredningen, inte åberopas för ett statligt engagemang i produktions- och distributionsleden. Utan att vara särskilt kunnig på området vill man väl säga, som det har sagts förut, att det finns inga skäl att tro att ett statsbryggt öl skulle ha mindre effekt hos missbrukare än vad ett KF-bryggt öl eller ett öl bryggt i privat regi kan ha. De synpunkterna kommer att utvecklas av herr Fridolfsson, som efter vad jag ser har anmält sig på talarlistan, och jag avstår därför från att kommentera dem mera.

Den som skrivit propositionen och föredragande statsrådet har verkligen haft klen med argument. Man tycker sig ha rätt att fordra en starkare argumentering när det gäller att sätta ungefär en kvarts miljard kronor på marsch i en nära framtid och i en icke alltför avlägsen framtid ett belopp som kommer att uppgå till något i samma stil. Det enda som läsaren av propositionen och riksdagsmännen får veta är att det från allmän synpunkt är lämpligt att staten har ett dominerande intresse i tillverknings- och distributionsleden av maltdrycker. Men är det verkligen så? Jag vill påstå att det från många allmänna synpunkter tvärtom alls inte är lämpligt.

Vi vet mycket väl hur stora problem vi redan har att finansiera den statliga verksamheten sådan som den nu är. Har vi inte vetat det tidigare, så har vi fått nya besked om det i dag under den långa debatt som förts här kring finansutskottets problematik om hur vi skall finansiera vår statliga verksamhet i det trängda ekonomiska läge som vi nu befinner

oss i. Kan det då vara riktigt att staten i oträngt mål sätter till ytterligare pengar på en uppgift som denna? Moderata samlingspartiet menar att svaret är nej. Visst är vi medvetna om att det också i trängda budgetlägen uppstår situationer då det kan vara både rimligt och riktigt att staten medverkar, men då bör särskilda skäl föreligga. Och vi kan inte se att det är fallet med Pripp-köpet.

Mot strukturen i bryggerinäringen kan inga invändningar riktas. Den som inte visste det förut kan lära sig det genom att läsa propositionen. Huvuddelen av maltdryckstillverkningen sker vid rationella anläggningar, och någon monopolsituation existerar inte. Vi vet alla att Kooperativa Förbundets bryggerier har en stark ställning vid sidan av de privata företagen. Staten behöver alltså inte gå in för att sanera branschen.

Vidare har vi väl i många sammanhang medverkat till att satsa statliga pengar, när vi har bedömt det så att det skulle komma ut gynnsamma lokaliseringseffekter ur detta. Men nu finns det ingen som helst anledning att tro att en satsning av denna kvarts miljard och ytterligare pengar senare skall få några gynnsamma lokaliseringseffekter. Som det nu är bedrivs tillverkningen huvudsakligen i Stockholm, Göteborg och södra Sverige, alltså i områden där det redan finns gott om sysselsättning, och några planer på att plantera ut detta litet här och där i landet föreligger säkerligen inte från den tilltänkta köparens sida.

Sedan får man väl också säga att där det privata näringslivet möjligen varit otillräckligt initiativkraftigt och inte tagit till vara möjligheter att nystarta företag på grundval av nya idéer, förbättrade produktionsmetoder eller någonting sådant, där godkänner vi givetvis också att staten går in med sina pengar. Men inte heller här kan man se någon löftesrik framtid. Ingen har kunnat göra gällande att det skulle komma fram något särskilt gott öl i den statliga regionen eller något öl som ur andra synpunkter är mera lämpligt och hanterligt än vad de ölsorter kan vara som man nu trakteras med. Nej, det blir nog samma gamla öl och samma Coca-Cola och Schweppes som kommer att köras ut med de bilar som nu kanske får ett nytt varumärke.

Sammanfattningsvis: Inga gynnsamma strukturförändringar, inga gynnsamma lokaliseringseffekter, inga grundade förhoppningar om nya produkter.

Har det då varit fråga om ett erbjudande från säljarens sida som har varit så lockande att man från statligt håll inte har ansett sig kunna säga nej? Det är alltid svårt att bedöma rimligheten av en värdering. I propositionen ser man att säljarsidan har skjutit i förgrunden substansvärdet och alltså talat om vilka fina fabriker man har, och det har man: en nyuppförd sådan i Stockholm och en under uppbyggnad i Göteborg och andra tillgångar som man kan ha i form av maskiner, tappningskolonner och vad det nu kan kallas.

På köparsidan tycks man däremot mera ha varit inställd på att bedöma avkastningen, den historiska avkastningen sådan den har kunnat noteras, och den avkastning man anser sig kunna räkna med för framtiden. Det

Onsdagen den
12 mars 1975

*Förvärv av aktier i
AB Pripps Bryggeri-
er*

är som sagt svårt att bedöma detta.

Från den tid när Pripps ännu var ett börsnoterat företag och alltså det tillverkande företaget ännu kunde köpas och säljas på börsen minns man nog att det bedömdes relativt skeptiskt. Man betonade att det är en hantering som kan utsättas för snabba omkastningar genom ingrepp från det allmännas sida och genom andra ändringar som kommer snabbt på. Ett exempel på detta har man just i våra dagar när de ifrågasatta ändrade beskattningsvillkoren för engångsförpackningar resp. returglas kommer att påverka villkoren för bryggerinäringen och konkurrensförhållandena mellan de olika företagen. Så visste man också att Pripps var ganska svagt beträffande den egna finansieringen, att andelen eget kapital alltså var obetydlig i förhållande till de externa skulderna.

Var den bedömningen riktig förefaller priset att ha varit högt, och den bedömningen tycks fortfarande ha varit gällande i börskretsar när man ser till de glädjeskutt uppåt som börsen kunde notera för holdingbolaget PRIBO när det på detta sätt blir av med huvuddelen av sitt innehav i tillverkar- och distributionsföretaget.

Allt detta gör att jag finner mycket starka skäl föreligga för det avslagsyrkande som förts fram av moderata samlingspartiet. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, som går ut på att propositionen skall avslås.

I detta anförande instämde herrar Komstedt, Magnusson i Borås, Oskarson och Hovhammar, fru Troedsson samt herr Nordgren (samtliga m).

Herr FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! I förhandsresonemangen till statens köp av aktierna i Prippbolagen stack departementsfolk och finansministern inte under stol med att köpet var betingat av alkoholpolitiska skäl. Vid den presskonferens där köpet offentliggjordes slog finansministern fast att köpet inspirerats av de alkoholpolitiska synpunkter som staten fäster vid ölhanteringen och att detta var anledningen till att staten gick in i bryggeribranschen. De alkoholpolitiska deklARATIONER som gjordes vid köpets ingående fick folk att tro att huvudanledningen till förvärvet av Prippaktierna var alkoholpolitisk.

I sanningens namn skall erkännas att en viss tillnyktring, om man får säga så, har skett hos finansministern mellan offentliggörandet av affären och propositionens skrivande, så till vida att propositionens formuleringar är något försiktigare på den här punkten. I stället för finansministern enligt mitt förmenande ett besynnerligt dubbelresonemang.

När det gäller den alkoholpolitiska sidan säger finansministern i propositionen följande efter att först ha erinrat om att bryggeriindustrin sedan lång tid tillbaka varit föremål för statliga regleringar: "Bakgrunden härtill är det intresse från alkoholpolitisk synpunkt som statsmakterna fäster vid ölhanteringsens olika led."

Denna formulering ger säkert den som läser propositionen det intrycket att syftet med aktieköpet skulle vara alkoholpolitiskt, dvs. att minska alkoholkonsumtionen och begränsa alkoholskadorna. Men om man fortsätter att läsa i propositionen finner man ganska snart att så inte är fallet. Finansministern för längre ner i texten ett resonemang som direkt strider mot den av mig nyss lästa passusen. Man kan läsa följande ur företagsekonomisk synpunkt fullt korrekta deklaration men ur alkoholpolitisk synpunkt helt förkastliga resonemang: "Med hänsyn till de alkoholhaltiga maltdryckernas speciella karaktär har det därvid bedömts ur allmän synpunkt lämpligt om staten kunde få ett dominerande intresse i tillverkningen av maltdrycker i Sverige. Ett sådan inträde från statens sida i denna bransch borde kunna minska osäkerheten och skapa bättre grund för planering och därmed långsiktig effektivitet i branschen."

Vidare säger finansministern: "Eftersom Pripps även i fortsättningen kommer att drivas enligt gängse företagsekonomiska riktlinjer bör enligt min bedömning statens engagemang i Pripps inte negativt påverka de fristående bryggeriföretagens situation."

Ja, herr talman, att "skapa bättre grund för planering och därmed långsiktig effektivitet i branschen" och att ett bryggeriföretag skall drivas "enligt gängse företagsekonomiska principer" är formuleringar som direkt motsäger att köpet av Pripps skulle ha något alkoholpolitiskt syfte. Gängse företagsekonomiska principer innebär att driva tillverkning och marknadsföring så effektivt som möjligt i avsikt att uppnå största möjliga lönsamhet. I detta fall betyder det kort och rakt på sakt: Staten med herr Sträng i spetsen vill tillverka och sälja så mycket öl som möjligt.

Från företagsekonomiska synpunkter är de här deklarationerna som jag sade helt korrekta, men de har inte ett dugg med alkoholpolitik att göra. De människor – jag hoppas att de inte blir alltför många – som hädanefter kommer att dricka statsbryggt öl och som inte på ett måttfullt och behärskat sätt kan nyttja alkoholhaltiga drycker kommer inte ett dugg lindrigare undan.

Jag fann propositionens dubbelresonemang förkastligt och väckte därför en motion med hemställan om avslag på propositionen. Att herr finansministern försöker fånga in två olika grupperingar i riksdagen – dels de ledamöter som lägger alkoholpolitiska synpunkter på aktieköpet, dels de ledamöter som tänker företagsekonomiskt – förstår jag. Det här kan finansministern. Det här är verklig politik. Men vad jag inte begriper är hur aktivt nykterhetsfolk kan gå i en sådan fälla. Riksdagen är ju en politisk församling där man brukar tala klarspråk. Det gäller inte bara vid partipolitiska ställningstaganden utan också i sakfrågor som så säga står över partierna. Och detta är en sådan fråga.

Efter det att jag hade väckt avslagsmotionen blev jag kontaktad av några nykterister i riksdagen som inte kunde förstå hur jag, en medbroder på den nykteristiska allfarvägen, kunde väcka en motion om avslag på statens köp av aktier i ett ölbryggeriföretag. De har haft uppfattningen att statens inbrott på ölhanteringsområde är något som framför allt

Onsdagen den
12 mars 1975

*Förvärv av aktier i
AB Pripps Bryggerier*

nykteristerna skulle applådera. Får jag, herr talman, göra en personlig deklARATION: Från nykterhetspolitiska och alkoholpolitiska synpunkter finns det inga skäl att rösta på ett statligt engagemang som bryggare.

Skatteutskottet har yttrat sig över min motion. Majoriteten kommer med ett i detta sammanhang närmast festligt konstaterande. Man säger: "Beträffande de i motionen 618" – det är min motion – "påtalade alkoholpolitiska riskerna vid marknadsföring av öl efter gängse företags-ekonomiska principer vill utskottet understryka att dessa risker inte ökar genom det föreslagna förvärvet." Då man första gången läser den här formuleringen verkar den att ge ett klart besked. Men skatteutskottets majoritet säger senare i yttrandet: "Det bör emellertid samtidigt framhållas att det inte är uteslutet att denna åtgärd kan leda till den positiva effekten att marknadsföringen av de starkare maltdryckerna dämpas." Tror verkligen skatteutskottets majoritet, med tanke på finansministerns resonemang i propositionen, själv på vad den skriver?

Jag hoppas, herr talman, att riksdagens aktiva nykterister gör gemensam sak med mig och röstar emot ett statligt öलगemang. Jag tycker inte att vi skall hjälpa regeringen och herr finansministern med detta aktieförvärv som inte på något sätt dämpar det allvarliga alkoholmissbruk som förekommer på många håll i vårt samhälle.

Jag yrkar med detta bifall till reservationen.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Jag tror att kammarens ledamöter håller mig räkning för att jag inte medverkar till att här spela upp denna fråga till en stor alkoholpolitisk debatt. Låt mig bara konstatera att vad det gäller är att godkänna ett avtal som regeringen – närmast finansministern – har träffat om köp av 60 % av aktierna i AB Pripps Bryggerier för ett pris av 225 milj. kr. Detta avtal har godtagits av samtliga partier i näringsutskottet med undantag av moderata samlingspartiet. Det talas här med bröstoner om vilken dålig affär detta är, och jag vill då citera ett avsnitt ur utskottets betänkande: "Chefen för finansdepartementet uttalar i propositionen att han med beaktande av de investeringar som gjorts i företaget och av förväntad avkastning anser att det vid förhandlingarna framkomna priset är skäligt. Utskottet – som utöver propositionen har haft tillgång till avtalet och andra handlingar i ärendet, vilka ställts till förfogande av finansdepartementet – har ingenting att erinra mot denna bedömning."

Detta säger alltså samtliga partier med undantag av moderata samlingspartiet. Jag tycker då att det är litet övermaga att, såsom herr Fridolfsson gjorde, gå upp i debatten och säga att alla aktiva och riktiga nykterhetsvänner borde följa honom. Det skulle alltså vara de nykterister som finns i moderata samlingspartiet. Jag tillhör inte den där gruppen och har alltså inte anledning att ta åt mig, men de andra nykterhetsvännerna kan ju fundera på om det bara är de moderata nykteristerna som är vettiga och att det är dåligt ställt med de andra.

Det är två saker som moderaterna klagar på. Den ena är att detta köp inte har någon nykterhetspolitisk effekt. När utskottets vice ordförande talade fick jag i varje fall intrycket att köpet av Pripps har inspirerat honom till en spiritualitet som jag inte vill hänföra till ölköp. Han talade emellertid mycket drastiskt om staten – han menade väl finansministern – som öltillverkare och Coca-Cola-agent, och han målade upp en fantastisk bild av detta. Han sade sedan att det inte är något bevänt med det här köpet, eftersom det inte medför några innovationer – det blir samma gamla Schweppes, öl och andra drycker. Det blir heller inga strukturförändringar, sade herr vice ordföranden. Jag skulle då vilja fråga, om han hellre hade varit med på detta köp ifall det gällt att hitta på en massa nya drycker och att prångla ut dem. I så fall kan han väl hoppas på att den kvarvarande privatindustrin klarar den saken.

Påståendet att köpet inte får någon nykterhetspolitisk effekt är väl delvis att slå in öppna dörrar. Varken propositionsförfattaren – finansministern – eller utskottet har hävdats att det är det enda eller ens huvudsakliga skälet till köpet. Men jag tror att de båda föregående talarna här kommer i konflikt med nykterhetsfolket. År efter år har det i riksdagen väckts motioner vari det yrkats på ett avskaffande av det privata kapitalet i bryggeriindustrin. Men nu plötsligt säger ni att ett sådant här köp inte har någon nykterhetspolitisk effekt alls. Den saken får ni väl göra upp med nykterhetsvännerna.

Den andra invändningen i reservationen är denna: "En sådan utvidgning av den statliga företagssektorn som den nu föreslagna åtgärden innebär är enligt utskottets mening även principiellt sett olämplig." Jag skulle bara vilja fråga: Vilken utvidgning av Statsföretags verksamhet skulle moderata samlingspartiet finna klart lämplig? Jag tycker att det där är en lustig passus.

Herr talman! Jag yrkar med detta bifall till utskottets hemställan.

Herr REGNÉLL (m) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ordförande riktade en direkt fråga till mig, huruvida det var principiellt oriktigt med denna utvidgning av statlig verksamhet. Bekymren ligger däri att staten har ett så stort inflytande i olika sammanhang och har en så stark ställning som part. Att ställa upp mot staten är inte alltid lätt. Ju mera staten utvidgar sitt inflytande på de områden där den ingriper, desto svårare blir det för någon annan att ställa upp som part. Man blir beroende på ett sätt som vi föreställer oss är icke önskvärt i demokratiska sammanhang.

På en punkt tillåter jag mig att ställa en fråga till herr Svanberg. Han sade att det här hade talats i brösttoner om vilken dålig affär staten gjort. Jag tror inte att det var en riktig beskrivning av min framställning. Den gick ut på att det är svårt att fastställa ett riktigt pris vid en affär. Säljare och köpare har givetvis olika uppfattning. En del av materialet är hemligstämplat. Herr Svanberg har läst det lika väl som jag och har

*Förvärv av aktier i
AB Pripps Bryggeri-
er*

där kunnat ta del av – det är väl inte att skvallra för mycket ur skolan – att man inte nått upp till det förräntningskrav som Statsföretag i andra sammanhang brukar hävda. Det är ett litet memento för framtiden att man kanske inte kommer att bli så helt lycklig med detta engagemang.

Herr FRIDOLFSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanberg vill inte förneka att det fanns ett skäl – om än inte huvudskälet – för staten att köpa Pripps, dvs. en alkoholpolitisk bakgrund. Jag framhöll i mitt första inlägg att jag uppfattat ett av skälen som rent alkoholpolitiskt.

Jag har inte, herr Svanberg, påstått att de verkliga nykteristerna finns inom moderata samlingspartiet. Jag vet att vi är rätt få som har medlemskort i den borgerliga nykterhetsgruppen här i riksdagen. Jag har vänt mig mot dessa påståenden. Jag upplever själv förvåning när jag träffar nykterhetsfolk som tror att statens köp av Pripps skulle ha någon som helst alkoholpolitisk betydelse. Jag bryr mig inte om i vilken föll de finns; om de kommer från något av de tre borgerliga partierna eller från det socialdemokratiska partiet har ingen betydelse. Jag är lika förvånad vilken partibeteckning den nykteristen än har efter sitt namn.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig bara kortfattat säga, herr Regnéll, att när jag talar om brösttoner i det här sammanhanget så menar jag ingalunda herr vice ordförandens anförande, som jag konstaterade var spirituellt och trevligt. Men, i synnerhet i den ena av motionerna förekommer verkligen brösttoner, och det fanns en talare till utöver herr Regnéll i detta sammanhang.

Man kan naturligtvis säga att detta är en dålig affär. Vi har sett de hemliga papperen, både herr Regnéll och jag, och kan konstatera hur det förhåller sig med detta. Det förunderliga är ju att alla partier finner att denna affär går att godkänna, utom moderata samlingspartiet. Jag är inte alldeles övertygad om att allt ekonomiskt förnuft enbart är samlat i det partiet. Det är detta som får mig att notera att här överdriver man någonting.

Till herr Fridolfsson vill jag säga, att jag har ingen anledning att ge mig in i diskussionen om vad som är riktigt eller inte riktigt när man påstår att nykterister eller nykterhetspolitiker här låter "bluffa sig". Men då jag säger att jag är övertygad om att alla aktiva nykterhetsvänner stöder mig är det ju en klassificering av de andra nykteristerna, och de får känna sig träffade om de vill. Eljest blir kontentan att det endast skulle vara nykteristerna inom moderata samlingspartiet som skulle ha ett klart förnuft i det här sammanhanget.

Jag konstaterar fortfarande att det inte finns något som helst skäl att följa moderata samlingspartiets förslag i den här frågan. Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets förslag, vilket innebär att vi gör den här affären delvis av nykterhetspolitiska skäl – men det är ingalunda hu-

vudskälet – delvis också av andra motiv. Sedan må herr Fridolfsson nöja sig med detta. Om han inte anser att dessa skäl finns får den meningen stå för honom. Den andra meningen omfattas av alla de andra partierna.

Herr FRIDOLFFSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Om man använder sig av uteslutningsmetoden skulle väl herr Svanbergs resonemang i början av hans anförande syfta på mig när det gällde att ta till brösttoner. Jag tycker att jag var ovanligt lågmäld i min argumentering även om jag hade starka argument. Om det är vad herr Svanberg menar med brösttoner så O.K.

Vad jag tycker är beklagligt är att man i propositionen använder sig av ett argument som man tror skall falla nykterhetsfolket på läpparna. Tyvärr har också många fallit för det argumentet, och det är enligt min mening beklagligt.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c):

Herr talman! Det kan ju finnas olika skäl till att staten skall förvärva aktiemajoriteten i AB Pripps Bryggerier. Jag vill beteckna det som en konsekvent genomförd linje i svensk alkoholpolitik. Sedan mer än 50 år tillbaka har vi strävat efter att eliminera allt privat vinstintresse när det gäller att försälja alkoholdrycker. Man kan säga att detta i varje fall är början till att vi genomfört denna politik. Vin & Spritcentralen AB har hand om all import och all tillverkning av spritdrycker och vin, brännvinstillverkning undantagen. Men också där har Vin & Spritcentralen AB 50 % av aktierna. Systembolaget, som är statligt, sköter minutförsäljningen. Det är alltså bara öltillverkningen som återstår. Jag ser detta köp helt som en konsekvens av vår strävan att få bort allt privat vinstintresse.

Den alkoholpolitiska effekten har diskuterats i detta sammanhang. Jag tror till skillnad från herr Fridolfsson att den alkoholpolitiska effekten blir avsevärd. I motionen 618 sägs att statens föreslagna engagemang i bryggerinäringen inte kan få och ej ens avses få några gynnsamma alkoholpolitiska effekter. Skatteutskottet har inte heller varit så övertygat. Man säger att några påtagliga alkoholpolitiska vinster är enligt skatteutskottet knappast förenade med det aktuella aktieförvärvet. Det framhålls emellertid att det inte är uteslutet att denna åtgärd kan leda till den positiva effekten att marknadsföringen av de starkare maltdryckerna dämpas.

Vi har emellertid inte särskilt gynnsamma erfarenheter av bryggeriindustrins sätt att driva denna hantering. Marknadsföringsåtgärderna har varit så intensiva att t. ex. skolöverstyrelsens chef, efter undersökningar som har gjorts av skolöverstyrelsen, betecknat den bedrivna marknadsföringen som ett sabotage mot den svenska ungdomen. Kan man i så fall säga att det är en oskyldig politik som har förts? Under den tid som denna intensiva marknadsföring har bedrivits har den svenska kon-

Onsdagen den
12 mars 1975

*Förvärv av aktier i
AB Pripps Bryggerier*

sumtionen av olika sorters öl ungefär fördubblats. Flera gånger har ingripanden fått göras, bl. a. från KO. Vid en idrottsställning fanns en elva meter lång affisch med reklam för öl, vilken KO ingrep mot. Den främsta effekten av statens köp av aktier i AB Pripps Bryggerier blir väl att sådant inte förekommer i fortsättningen.

Herr Fridolfsson kritiserar uttrycket att företaget skall drivas efter gängse företagsekonomiska principer. Ja, men så sker ju i fråga om både Vin & Spritcentralen AB och Systembolaget. Men i propositionen finns ett litet tillägg, nämligen att verksamheten skall drivas så att den åstadkommer minsta möjliga skada. Trots att Vin & Spritcentralen AB liksom Systembolaget bedrivs rationellt har man beaktat detta. Det förekommer ingen reklam och aldrig någon affisch med namnet Vin & Spritcentralen AB. Det är sådant vi kan komma ifrån genom detta förvärv.

Jag ser frågan helt ur nykterhetspolitisk synpunkt. Jag har inte speciellt intresse av några statsförvärv, men vi är inom centern inte doktrinära utan kan gå med på statsförvärv i vissa fall. Här är den nykterhetspolitiska synpunkten den viktigaste för oss.

Vi har vid olika tillfällen framfört de skarpaste uttalanden mot marknadsföringen av öl. Vid centerns tre riksstämmor – partiets, kvinnoförbundets och ungdomsförbundets – har vi gjort mycket skarpa uttalanden mot denna marknadsföring. Vi representerar i alla fall 250 000 medlemmar.

Herr Fridolfsson säger att nykteristerna inte applåderar detta köp. Det finns inga skäl för nykteristerna att rösta för propositionens förslag, påstår herr Fridolfsson. Jag säger i stället att det finns alla skäl för nykteristerna att rösta för propositionens förslag.

Med detta, herr talman, har jag velat anföra några få ord om den nykterhetspolitiska effekten. Jag vill ge finansministern en eloge för att han tagit detta berömvärda initiativ. Det har varit en stridsfråga länge och väl. Nu kanske vi äntligen kan få ordning på detta område, så att vi inte längre har ett privat vinstintresse som på allt sätt försöker driva upp alkoholkonsumtionen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr FRIDOLFSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr förste vice talmannen Bengtson säger att detta är en konsekvent linje i en vettig alkoholpolitik. Men då vill jag fråga: Vilka gynnsamma effekter får statens köp av Pripps Bryggerier?

Helt kort vill jag upprepa vad finansministern säger i propositionen: "Ett sådant inträde från statens sida i denna bransch borde kunna minska osäkerheten och skapa bättre grund för planering och därmed långsiktig effektivitet i branschen." Han säger också: "Eftersom Pripps även i fortsättningen kommer att drivas enligt gängse företagsekonomiska riktlinjer bör enligt min bedömning statens engagemang i Pripps inte negativt påverka de fristående bryggeriföretagens situation." Hur kan herr förste vice talmannen Bengtson då tro att man skall kunna minska skadorna

genom att staten går in och driver verksamhet som effektivt konkurrerar med andra privata ölbryggare och där staten självfallet kommer att göra reklam för sina drycker, vilket naturligtvis, om man resonerar företags-ekonomiskt, måste anses vara fullkomligt riktigt?

Så säger förste vice talmannen att man skall se till att detta skall göra minsta möjliga skada. Men får jag fråga: Om ölalkoholister dricker statsbryggt öl, får de lindrigare skador än om de dricker privatbryggt öl? Hela resonemanget är enligt mitt förmenande orimligt.

Ölfrågan är en distributionsfråga. Om förste vice talmannen resonerade om hur denna vara lämpligen skall distribueras, vore detta ett område där man verkligen kan diskutera olika former för att undgå skada. Men att staten är ena parten på en konkurrerande marknad har inte någon som helst nykterhetspolitisk betydelse.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fridolfsson bör beakta att det är en väldig skillnad mellan privat och statlig företagsamhet i ett sådant här sammanhang. Privat företagsamhet skall och bör så hårt som möjligt driva principen att man skall ha högsta möjliga försäljning, dvs. motsatsen till vad samhället önskar i detta fall. Ju mer vi driver upp alkoholkonsumtionen, desto större skador blir det för vårt lands medborgare, och desto större förluster gör vi. Staten däremot kan beakta, som jag sade tidigare, att man skall tillhandahålla varan så att den åstadkommer minsta möjliga skada.

Vi önskar ju inte på något sätt att det skall vara en hög alkoholkonsumtion, och vi har utformat hela vår politik så att man tillhandahåller varorna men inte mer. Det har påpekats att det inte görs någon reklam från Vin- & Spritcentralen och inte heller från Systembolaget mer än så att det skall bli en överföring till svagare drycker. Det är just marknadsföringen av ölet som här är det avgörande; den skall icke förekomma på ett sådant sätt i fortsättningen som hittills. Den har varit i högsta grad oförsynt och konsumtionsbefrämjande så att man fördubblat ölkonsumtionen under bara ett femtontal år.

Herr FRIDOLFSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att herr förste vice talmannen Bengtson och jag i varje fall skall tro på finansministerns ord, när finansministern säger: "Eftersom Pripps även i fortsättningen kommer att drivas enligt gängse företagsekonomiska riktlinjer bör enligt min bedömning statens engagemang i Pripps inte negativt påverka de fristående bryggeriföretagens situation."

Finansministern är ju van att stå vid sina ord, så jag tror vad han här skriver. Det är det vi måste göra. Och skall vi tro på finansministerns ord kommer vi icke att hjälpa dem som har det svårt i sin alkoholsituation ett dugg om Pripps öl blir statsbryggt genom att staten äger bryggeriföretaget i stället för att det även i fortsättningen skulle vara ett privat företag.

Onsdagen den
12 mars 1975

*Förvärv av aktier i
AB Pripps Bryggerier*

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Direkt apostroferad av herr Fridolfsson har jag väl anledning att säga några ord i den här frågan.

Men jag skall kanske börja med att göra en kommentar till herr Regnélls inlägg. Han tyckte det var klenk med argumenten i den proposition som här har framlagts. Och det är klart – några litterära utsvävningar kring ölfrågan har vi inte kostat på oss. Den debatten för vi i andra sammanhang. Jag har på mitt bord nu den stora alkoholpolitiska utredningens betänkande, och det skall så småningom – kanhända till höstriksdagen – serveras en proposition i de frågorna. Då är jag rätt på det klara med att man får lägga ut texten litet mer än vad som här har skett. Men jag har ändå en känsla av att argumenten har räckt till, eftersom moderata samlingspartiet alldeles isolerat har gått emot förslaget. Det har partiet självfallet gjort av alldeles speciella skäl.

Såsom den som signerat de alkoholpolitiska förslagen – och här vill jag bara säga några få ord om den alkoholpolitiska frågan – har jag ju haft anledning att följa debatten, och det är ovedersägligt att just ölproblemet under senare år har seglat upp i förgrunden. Jag vågar säga att de senaste alkoholpolitiska debatterna här i kammaren har dominerats mer av ölkonsumtionen än av starkspritskonsumtionen.

Det allt större utrymme vid offentliga debatter som ölkonsumtionen således fått leder ju till slutsatsen, att om man anser det vara riktigt att starksprit och vin hanteras i ett statligt bolag, så är det bara logiskt och konsekvent att staten skaffar sig ett inflytande även i ölproduktionen med hänsyn till just den inriktning som den alkoholpolitiska debatten numera har och den vikt som svenska folket lägger framför allt vid ölkonsumtionen. Jag tyckte det var logiskt och jag tyckte det var konsekvent.

Jag vet att jag tidigare har stått här i kammaren och inte varit särdeles entusiastisk för ett statsdeltagande i själva ölhanteringen. Men jag måste erkänna för mig själv att frågan för varje år blivit mer och mer inflammerad, och därför har jag ändrat ståndpunkt. Det spelar ju ändå en viss roll under vilka former försäljningen sker, vilken marknadsföring man lägger i dagen.

Då kan man säga: Det har ju staten möjligheter att kontrollera i alla fall. Detta är kanske riktigt, men jag tycker det är bättre om man lägger upp marknadsföringen och försäljningspolitiken på rätt sätt redan från början än om man i efterhand skall gå in och korrigera. Det är alltid mera besvärligheter med ett sådant handlingsätt.

Jag tror det var herr Regnéll som ifrågasatte hurdan den här affären egentligen var. Kan den försvaras såsom en affär, när man nu satsar 225 miljoner för att få 60 % – dvs. majoritetsposten – av aktierna i AB Pripps Bryggerier? Ja, det är självfallet en fråga som en riksdagsman har rätt att ställa. Och här skulle jag vilja inberätta en sak till protokollet – jag tar den direkt ur källan. Jag har i min hand det tal som verkställande direktören i koncernen, Anders Risholm, höll på bolagsstämman när han

Onsdagen den
12 mars 1975

*Förvärv av aktier i
AB Pripps Bryggerier*

svarade en och annan aktieägare som ifrågasatte huruvida inte Pripps hade sålt sig för billigt till staten. Han säger att utan att gå in på några detaljer vill han bekräfta att företaget haft kontakt med utländska företag, som visat intresse för att diskutera ett förvärv av en majoritetspost i Pripps. Vidare säger han att ganska långt gående diskussioner har förts med en sådan intressent och innebörden av dem var sådan, att PRIBO bedömde det möjligt att, om dessa förhandlingar hade fullföljts, företaget i en affär skulle ha fått ut ett pris som nominellt skulle ha legat över det pris som företaget nu får av staten. Men, säger han, i valet mellan att acceptera priset från den utländska intressenten och statens erbjudande så har han för sin del ändå valt att låta staten ta hand om företaget – även om han förlorat en del slantar på affären. Det kom nämligen in en del andra synpunkter i det hela. En av dessa synpunkter, som han också anförde i sitt tal, var just att reaktionen bland de anställda blev irriterad när det var fråga om att sälja ut detta landets största bryggeri till en utländsk ägare. Företagsledningen tog hänsyn till de anställdas reaktion i detta fall.

Jag hade en uppvaktning från ledningen för företaget när den här affären med en utländsk intressent var aktuell. Det är klart att jag hade kunnat säga nej. På regeringens vägnar hade jag kunnat säga att vi aldrig kan acceptera att släppa in en utländsk intressent som dominant ägare i en verksamhet som med årens gång har fått den här alkoholpolitiska betydelsen i vårt samhälle. Men det är ganska svårt att sitta och bara säga nej om ett företag anser att det fått ett mycket lockande bud som det vill anta. Då bjuder helt enkelt logiken att man säger sig om det ändå inte är fair play att själv gå in och ta hand om företaget när man nu är inställd på att förvägra företaget att sälja sig till utländska intressen. Det visade sig också vara helt i överensstämmelse med de anställdas reaktion. Företagsnämndernas sammanträden har resulterat i mycket positiva ställningstaganden till att staten tog över majoritetsdelen av aktieinnehavet i Pripps. Jag har velat berätta detta, därför att det var en av de synpunkter som var avgörande för att staten gick in i denna affär.

Om man sedan skulle diskutera företaget såsom företag och fråga sig om affären är någonting som man kan tjäna pengar på, så har inte staten – inte finansministern och ingen annan i regeringen heller – lagt så stor vikt vid dessa speciella funderingar. Självfallet skall företaget drivas så att det kan betala anständiga löner till de anställda och så att skattemässiga avskrivningar kan göras på maskiner liksom övriga erforderliga avskrivningar enligt skattelagstiftningen. Självfallet skall också företaget ge en något så när hygglig utdelning på det aktiekapital som staten har satt in. Men därmed skall man stanna. Det finns ingen anledning att säga att det här företaget till varje pris skall maximera sina vinster och försöka tjäna så mycket pengar som möjligt på människornas konsumtionsvanor beträffande ölet.

Det här är ungefär de synpunkter jag har på företagets ekonomiska hantering och skötsel. Dessa är också väl förenliga med vad jag nyss

Onsdagen den
12 mars 1975

*Förvärv av aktier i
AB Pripps Bryggerier*

sade om de alkoholpolitiska aspekterna vid ett statsövertagande av verksamheten.

Jag skulle kunna citera ur den verksamhetsberättelse som den verkställande direktören har offentliggjort om resultatet av företagets verksamhet. Jag skall inte besvara kammaren vid denna sena tidpunkt med detta, men enligt hans mening är ett sådant här förslag mera löjligt än herr Regnéll vill göra gällande. Det ger efter vederbörliga avskrivningar, och företaget är väl konsoliderat, den utdelning på pengarna som man har anledning att begära, om man nu inskränker sig till att begära en rimlig ränteavkastning och inte några speciella företagsvinster.

Herr Fridolfsson har svårt att förstå att man kan förena de här synpunkterna: att ett företag skall kunna gå ihop och samtidigt kunna representera ett allmänt intresse när det gäller den här speciella hanteringen. Jag tror att jag har förklarat att det bör kunna gå. Det är inte på det sättet som herr Fridolfsson ser på det hela, att allting är antingen svart eller vitt. Det finns färger däremellan, det vill jag gärna upplysa herr Fridolfsson om.

Har vi betalat för mycket, kan man fråga. Jag har sett vissa uttryck för detta bland, det har jag sagt tidligare, mycket oerfarna kommentatorer sedan den här affären gjordes upp. Jag tror inte att vi har betalat vare sig för mycket eller för litet, utan vi har strävat efter att den här affären skulle göras upp med en korrekt betalning. Jag har som medarbetare haft ett par erfarna män, som har hjälpt mig i förhandlingarna och i utredningarna. En av dem har en lång verksamhet som företagsledare bakom sig och är i det här avseendet, det vågar jag nog säga, alldeles särskilt sakkunnig. De har till sitt förfogande haft auktoriserade revisorer, som har plöjt igenom alla handlingar i den omfattning man kan begära. Därefter har staten fixerat sitt, som jag menar, korrekta pris, och på de premisserna har uppgörelsen skett.

Nu förstår jag att moderata samlingspartiet utifrån sina idémässiga utgångspunkter kan ha en stark motvilja mot ett statsinflytande t. o. m. på den här sektorn i samhällslivet. I den speciella tillverkning det här är fråga om är emellertid moderata samlingspartiet ensamt om att driva sin idémässiga motvilja mot statsinflytande. Jag tar det såsom ett uttryck för att man nu skall kunna behandla den här frågan utan att behöva – utöver vad vi nu hört – demonstrera oviljan mot det statliga företagsinflytandet eller den statliga företagsverksamheten. Man kan koppla av det i den här frågan. Det förhållandet att moderaterna blivit ensamma i sin aggressivitet mot statsövertagandet är väl, herr talman, en verifikation på att det här är en speciell affär som skiljer sig från de flesta andra.

Herr FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Det är inte var dag jag får tillfälle att diskutera med finansministern, så jag vill i varje fall passa på tillfället att ställa en kort fråga för att få en bekräftelse: Vill finansministern bekräfta att de

i propositionen fastslagna företagsekonomiska riktlinjerna är allvarligt menade? Även om det står att läsa i propositionen tror jag att det är bra med en sådan bekräftelse för den framtida debatten.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Skall det vara nödvändigt att jag upprepar mig en gång till! Vad vi menar med företagsekonomiska principer är att det här företaget skall drivas så att det kan betala ordentliga löner till de anställda, göra de skattemässiga avskrivningarna på inventarier, anläggningar och maskiner, göra lagernedskrivningar i sedvanlig ordning, lämna en utdelning som motsvarar skälig ränta på insatt kapital och ingenting därutöver.

Det är vad jag menar med företagsekonomi i den här speciella branschen.

Herr FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! För att klara av allt detta måste staten sälja förfärligt mycket öl.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag kan lugna herr Fridolfsson med att en försäljning av det format och med den volym som företaget för närvarande har räcker till för att klara de angivna förutsättningarna.

Överläggningen vad härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Regnéll och Komstedt, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Regnéll och Komstedt.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 237
Nej - 48
Avstår - 12

Nr 35

Onsdagen den
12 mars 1975

*Förvärv av aktier i
AB Pripps Bryggeri-
er*

Nr 35

Onsdagen den
12 mars 1975

*Meddelande
om fråga*

§ 8 Föredrogs

Civilutskottets betänkanden

Nr 3 med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller vissa anslag m. m. inom kommundepartementets verksamhetsområde jämte motioner

Nr 4 med anledning av propositionen 1975:1 i vad avser anslag till bostadsdepartementet m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 9 Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 12 mars

Nr 121 av herr *Sellgren* (fp) till fru statsrådet *Hjelm-Wallén* om fördelningen av det statliga stödet till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet:

Det har i pressen sagts att organisationen *Pingstförsamlingarnas ungdomsarbete* inte skall kunna få del av det i dagarna föreslagna statliga stödet till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet. Av propositionen framgår inte om denna tolkning är riktig.

Mot bakgrund härav ber jag få ställa följande fråga till fru statsrådet *Hjelm-Wallén*:

Anser statsrådet det riktigt att en organisation inte skall få del av det statliga stödet till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet av det skälet att organisationsformen är annorlunda än vanligen är fallet?

§ 10 Kammaren åtskildes kl. 23.34.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert